

TÜKETİRKEN DAVRANIŞLARIMIZLA ÇEVREYİ KORUMAK İÇİN NELER YAPIYORUZ? NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Vildan GÜNEŞ¹

ÖZ

Bu çalışmanın başlıca araştırma sorusu, çevreyi koruyan tüketici davranışlarının neler olduğuna yöneliktir. Literatürde konuyla ilgili yapılan çalışmalar, ürünlerin kullanımından sonra elden çıkarma ve atıkların bertaraf edilmesiyle ilgilidir. Bu çalışma, atık yönetimi konusuna ürünlerin elden çıkarma aşamasına ek olarak tüketim düşüncesinin başladığı andan itibaren yeniden ele almaktadır. Bu amaçla tüketimin çevre üzerindeki zararlı etkilerini azaltmaya yardımcı olan davranışları, 5R sıfır atık modeli üzerinden ele alınmaktadır. Nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji yaklaşımı kullanılmaktadır. Amaçlı örnekleme yöntemine göre Kırşehir ve Ankara illerinde yaşayan farklı demografik özellikler taşıyan toplam 20 katılımcı ile görüşülmüştür. Veriler, yüz yüze derinlemesine mülakat tekniği ile toplanmış ve MAXQDA programı ile analiz edilmiştir. Bu çalışmanın sonucunda tüketicilerin davranışları, çevreyi koruyan davranışlar teması altında yedi kategori altında toplanmıştır. Bunlar; çevreyi korumaya yönelik girişimler, çevre duyarlılığı, azaltma, yeniden kullanma, ayrıştırma, geri dönüşüm ve üreticilik davranışlarıdır. Bu kategoriler, atık yönetimi hiyerarşisi aşamalarına göre değerlendirildiğinde çevreyi korumaya yönelik girişimler ve çevre duyarlılığı reddetme aşamasına karşılık gelmektedir. Üreticilik ise reddetme ve azaltma aşamaları içerisinde değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çevreci tüketim, atık yönetimi, 5R, üreticilik, geri dönüşüm

Doi:10.15659/ppad.16.1. 1130454

1 Araş. Gör. Dr. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, vildan_gunes@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-2951-354X
Bu çalışmanın etik kurallara uygunluğu, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Etik Kurulu tarafından 16.10.2020 tarihli ve 4 sayılı kararıyla onaylanmıştır.
Geliş Tarihi / Received: 14.06.2022, Kabul Tarihi / Accepted: 28.11.2022

WHAT ARE WE DOING TO PROTECT THE ENVIRONMENT WITH OUR BEHAVIORS WHILE CONSUMING? A QUALITATIVE RESEARCH

ABSTRACT

The main research question of this study is about consumer behavior that protects the environment. The studies on the subject in the literature are about the disposal of the products after use and the disposal of waste. This study revisits the issue of waste management from the beginning of the consumption thought in addition to the disposal phase of the products. For this purpose, the behaviors that help to reduce the harmful effects of consumption on the environment are discussed through the 5R zero waste model. In this study, the phenomenology approach, one of the qualitative research designs, is used. According to the purposive sampling method, a total of 20 participants with different demographic characteristics living in the provinces of Kırşehir and Ankara were interviewed. The data were collected by face-to-face in-depth interview technique and analyzed with the MAXQDA program. As a result of this study, the behaviors of consumers were gathered under seven categories under the theme of behaviors that protect the environment. These categories are initiatives to protect the environment, environmental awareness, reduction, reuse, separation, recycling, and derivatization behaviors. When these are evaluated according to the waste management hierarchy stages, they correspond to the initiatives to protect the environment and the rejection of environmental awareness. On the other hand, the prosumer is evaluated within the stages of rejection and reduction.

Keywords: Environmental consumption, waste management, 5R, prosumer, recycling

1. Giriş

Dünya nüfusu, 2021 yılında yaklaşık 7,8 milyara ulaşmıştır (Population Reference Bureau, 2021). Nüfusun bu denli hızlı artışı, ürünlere olan talebi de arttırmaktadır. Bu artışlar, çevre sorunlarının da içinde yer aldığı iklim krizine yol açmaktadır. Çevre sorunlarının, en önemli sebebi insan faaliyetleridir. Bu yüzden çevreyi koruyan davranışlar, her geçen gün daha da önem kazanmaktadır. Son yapılan araştırmalar, dünya nüfusunun %60'ından fazlasının yaşanan iklim krizini kabul ettiğini göstermektedir (Chomsky ve Pollin, 2020). Tüketiciler tarafından çevre sorunlarının kabullenilmesi çevreye karşı sorumlu davranışlara yönelmesine neden olmaktadır. Sorumlu tüketiciler, çevreye verdikleri zararı önlemek için satın alma, kullanma ve elden çıkarma süreçlerinde çevreye olan etkilerini düşünerek daha dikkatli davranırlar (Juwaheer, Pudaruth ve Noyaux, 2012; Peattie ve Crane, 2005).

Tüketimin, çevre üzerindeki etkisi tüketicileri azaltma, yeniden kullanma ve geri dönüşüm gibi davranışlara yönelmektedir. Çevreyi koruyan davranışlarla ilgili literatür incelendiğinde çevreye zararı az, enerji kullanımı konusunda verimli, tekrar kullanılabilir, geri dönüştürülebilir, organik vb. ürünlerin satın alınması (Mishra ve Sharma, 2010), atıkların ayrıştırılması, kompostlama yönetimi gibi evsel atıklar ile ilgili davranışlar (Agrawal ve Gupta, 2018) ve atık yönetimi davranışları araştırılan konular arasında yer alır. Literatürde araştırılan konular göz önünde ürünlerin kullanımından sonra elden çıkarma ve atıkları bertaraf edilmesiyle ilgilidir. Atık yönetimi çalışmalarında ise değinilen konular arasında sorumluluğun kimde olduğu tartışılmaktadır. Bu konuyla ilgili görüşler, insanlar ve kültürler arasındaki farklılıklardan kaynaklı olarak üretici ve tüketicilerle ilgili araştırmalar bulunmaktadır. Üreticiler, ambalajın geri dönüşümü için bir miktar depozito ücreti ödeyerek bu sorumluluğu alırken tüketiciler, geri dönüşüm konteynerlerine atarak üzerlerine düşen sorumluluğu yerine getirmektedirler. Üreticileri ve tüketicileri, atıkları azaltmak ve geri dönüşümü artırmak için tek aracı olarak görmek gerçekçi değildir. Hükümetler ve şirketler de israfı azaltmaya ve daha sürdürülebilir bir topluma doğru ilerlemeye katkıda bulunmalıdır. Atık yönetimi hiyerarşisinin temel kavramları olan “3R” (azalt, yeniden kullan ve geri dönüştür) çevreyi koruyan davranışlar arasında yer almaktadır. Balwan, Singh ve Kour, (2022), atık yönetiminin 3R'si olarak bilinen azalt (reduce), yeniden kullan (reuse) ve geri dönüştür (recycle) aşamalarına reddetme (refuse) ve farklı formda yeniden kullanmayı (repurpose) ekleyerek 5R olarak güncellemişlerdir (Balwan, Singh ve Kour, 2022). 5R ise reddet, azalt, tekrar kullan, başka bir formda yeniden kullan ve geri dönüşüm olarak kavramlaştırılmıştır.

Atık yönetimi, ürünler kullanıldıktan sonra elden çıkarılması süreci olarak düşülmemelidir. Tüketim sürecinin her aşamasında atıkların yönetimiyle ilgili kararlar verilir. Çalışmamız atık yönetiminin sadece ürünlerin kullanımından sonraki bir süreç olmadığı aksine tüketimin her aşamasında atık yönetiminin yapılacağı düşüncesinden yola çıkmaktadır. Bu düşünce doğrultusunda çalışmamız

tüketimin, çevre üzerindeki zararlı etkisini azaltmaya yardımcı olan davranışları, 5R sıfır atık modeli ile ele almaktadır. Tüketicilerin bilinçli ya da bilinçsiz şekilde yapmış oldukları tüketim davranışlarının sıfır atık modeli ile ele alınmasının literatüre farklı kazanımlar sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca, bu alanda yapılan çalışmaların çoğunlukla nicel çalışmalardan oluştuğu dikkate alındığında, konunun derinlemesine bir bakış açısıyla ve nitel bir araştırma tasarımı ile yürütülmesinin alana ilişkin farklı bakış açılarını sağlayacaktır. Tüketicilerin, gerçek hayatta çevreye duyarlı tüketim yapıp yapmadıklarını ve tüketimleri esnasında çevreye karşı sorumlu davranmak için ne yaptıklarını konusunda katkı sağlamaktadır. Çalışma, atık yönetimi konusuna ürünlerin edinilmesi düşüncesinden başlayarak satın alınması ve elden çıkarılması aşamalarını kapsamaktadır. Böylece çevreci tüketim alanındaki bilgilere, atık yönetiminin 5R sürecini de ekleyerek mevcut literatüre katkıda bulunmaktadır.

2. Kuramsal Çerçeve

2.1. Çevreyi Koruyan Tüketim Davranışları

Çevreyi koruyan tüketim davranışı literatürde farklı şekillerde adlandırılmıştır. İlk kez 1973 yılında Fisk tarafından küresel insan nüfusu açısından kaynakların rasyonel ve verimli bir şekilde kullanımı için “sorumlu tüketim” terimi kullanılmıştır (Fisk, 1973). Steg ve Vlek (2009), “çevreye, fayda sağlayan veya mümkün olduğunca az zarar veren alışkanlıklar” olarak tanımlamaktadır (Steg ve Vlek, 2009). Çevreci davranışın yaygın olarak kabul edilen tanımı ise çevre üzerindeki olumsuz etkilerin azaltılması sağlayan eylemler olarak ifade edilir (Kollmuss ve Agyeman, 2002; Stern, 2000).

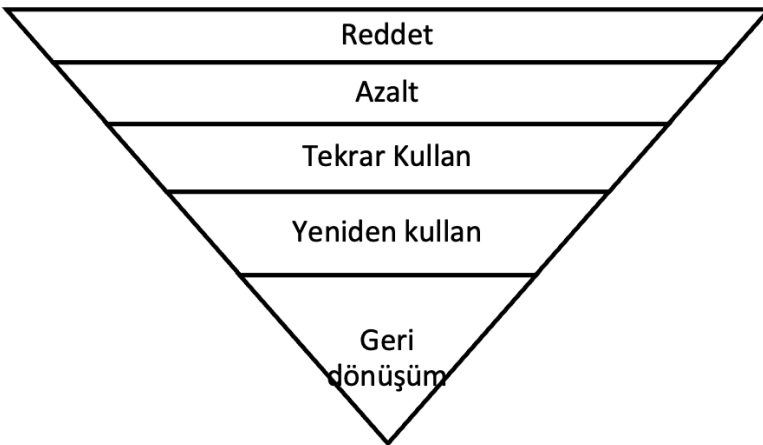
Çevreci tüketim kavramı, tüketim düşünçesinin tersi bir durum oluşturmaktadır. Çünkü çevreyi düşünmek, geleceğin düşünmesi bugünkü her türlü kazançtan vazgeçmesini gerektirir. Çevreye verilen zararın farkına varıldığında, artan endişe ile tüketimde de azalma başlar (Hofmeister-Tóth, Kelemen ve Piskóti, 2011). Mevcut çalışmaların çođu, çeşitli öncüller ile çevreye duyarlı tüketim davranışları arasındaki ilişkileri değerlendirmeye odaklanır. Örneğin Raymond De Young (1985), kaynakları korumak için tüketici motivasyonlarını araştırırken malzemelerin geri dönüşümü, yeniden kullanımı ve tasarrufu ile ilgili tüketim davranışlarını incelemiştir (Raymond De Young, 1985). Diğer bir çalışmada ise çevrenin korunması için tüketicilerin çevre standartlarına uygun ürünler için daha yüksek fiyatlar ödemeye istekli olma durumları incelenmiştir (Newton, Tsarenko, Ferraro ve Sands, 2015).

Çevre dostu davranış, geri dönüşüm (Alniaçık, 2010; Ebreo, Hershey ve Vining, 1999; Hansmann, Bernasconi, Smieszek, Loukopoulos ve Scholz, 2006; Klöckner ve Oppedal, 2011; Sarıyar, Odabaşı ve Büyükgüngör, 2021; Tufaner, 2019; Xu, Zhang ve Ling, 2018; Zheng ve diğerleri, 2020), atık yönetimi (Bilgili, 2021; Bilitewski, Hårdtle ve Marek, 1996; Deepak, Sharma ve Kumar, 2022; Demir ve

Şahinkaya, 2019; Kirkeby ve diğerleri, 2006; Pujara, Pathak, Sharma ve Govani, 2019; Reno, 2015), enerji tüketimi (Chappells ve Shove, 2005; Khan, Hou ve Le, 2021; Koçak ve Tektaş, 2022; Paço ve Lavrador, 2017; Pala ve Esen, 2018; Tester, 1992) gibi farklı davranış türlerini içerir. Bu davranışlar üç ana çevresel davranış olarak özetlenebilir. Bunlar; azaltma, yeniden kullanım ve geri dönüşümdür. Bu davranışlar atık yönetimi kavramı altında detaylı olarak incelenmektedir. Atık yönetimi ile bireyler kendi çabalarıyla (zaman ve enerji) ve davranışlarıyla çevreyi koruyabilirler.

2.2. Atık Yönetimi Modeli

Yenilenemeyen kaynaklar, aşırı tüketim sonucu yok olmaktadır. Bu nedenle, küresel kaynakların daha fazla tükenmesini önlemek için (1) atık önleme, (2) malzeme verimliliği ve (3) kaynak geri kazanımına dayalı sürdürülebilir tüketim ve stratejik atık yönetim sistemlerine ihtiyaç duyulmaktadır (Lehmann, 2010). Atık yönetimi hiyerarşisiyle atıkların en aza indirilmesini amaçlanır. Hiyerarşinin aşamaları 3R'den yani azaltma, yeniden kullanım ve geri dönüşümden oluşur (Tam, Kotrayothar ve Loo, 2009; Tam, Tam ve Le, 2010; Wang ve diğerleri, 2010). İlk başlarda 3R olarak karşımıza çıkan atık yönetimi aşamalarına reddetme (refuse) ve farklı formda yeniden kullanma (repurpose) aşamaları eklenerek 5R olarak güncellenmiştir (Balwan ve diğerleri, 2022). 5R sıfır atık hiyerarşisi adımları atıklarımızın kontrolünü sağlamak için belirli bir sırayı takip eden çevreyi korumak için yol gösterici davranışlardır (Gharfalkar, Court, Campbell, Ali ve Hillier, 2015). Atık hiyerarşisinin amacı, ürünlerden maksimum fayda elde etmek ve minimum miktarda atık üretmektir. Şekil 1'de beş adımdan oluşan sıfır atık hiyerarşisi piramidi gösterilmektedir (Balwan ve diğerleri, 2022).

Şekil.1 5R Sıfır Atık Hiyerarşisi

Sıfır atık hiyerarşisi adımları aşağıdaki gibi açıklanmaktadır;

Reddetme, 5R sürecinin ilk adımdır. İhtiyaç duyulmayan her şeyin alınmasını reddetmeyi teşvik eden ana ilkedir. Örneğın tek kullanımlık plastik ve geri dönüştürülemeyen ürünlerin satın alınmaması bu adımın içerisindedir.

Azaltma, sürecin ikinci adımdır. Zararlı atık ve geri dönüştürülemeyen malzemelerin azaltılmasını ifade eder. Atıklar azaltılarak malzeme, enerji ve su gibi kaynakların gereksiz kullanımının önüne geçilir. Bu şekilde hem paradan tasarruf etmeye yardımcı olur hem de çevreye fayda sağlanır. Örneğın Toplu satın alım yaparak ambalaj atığının azaltılması, zararlı kimyasal içeren temizlik ürünlerinin kullanımının sınırlandırılması gibi davranışlar bu adım içerisinde yer alır.

Tekrar kullanım, sürecin üçüncü adımdır. Atık malzemelerin yeniden kullanılmasıdır. Yeni ürün yapmak için kullanılacak olan para, enerji ve kaynaklardan tasarruf edilmesine sağlar. Örneğın hediye paketlemek için kullanılan kâğıt ve kutularının tekrar kullanmak üzere saklanması, kullanılmayan eşyaların bağışlanması gibi davranışlar.

Yeniden kullanma, sürecin dördüncü adımdır. Bu adım, belli bir amaç için tasarlanmış ürünlerin ya da eşyaların başka amaçlar için kullanımını içerir. Aynı zamanda, yeşil veya çevre çemberinde ileri dönüşüm olarak da bilinir. Farklı formada yeniden kullanmanın, geri dönüşümden önce geldiğini unutmamak önemlidir. Ürünlerin ya da eşyaların, geri dönüşüme gitmeden önce yeniden kullanılabilir olup olmadığını görmemiz gerektiğı anlamına gelir. Örneğın kurutulmuş gıda maddelerini saklamak için eski cam kavanozların kullanılması gibidir.

Geri dönüşüm, 5R sürecinin son adımdır. Atıkları ve diğeri kullanılmış malzemeleri yeniden kullanılabilir ürünlere dönüştürmeyi içeren bir atık yönetimi şeklidir. Geri dönüştürülebilen başlıca ürünler kâğıt, karton, cam, alüminyum, kalay ve plastik kaplardır. Kompostlama ve solucan çiftlikleri, organik atıkları geri dönüştürme yöntemleridir (Roper, 2006).

Atık yönetiminin ilk dört adımını başarılı bir şekilde geçmek için çaba gösterildikten sonra geri dönüşüm harika bir son seçenektir. Atık yönetimiyle ile tüketicinin her aşamasında çevre dostu bir şekilde atıkların yönetilmesini sağlar (Zaman, 2014). Atık yönetimi davranışları yalnızca geri dönüşüm veya yeniden kullanım davranışlarıyla değıl, aynı zamanda geri dönüştürülmüş ürünlerin satın alınması gibi tüketim uygulamalarıyla da ilgilidir (Barr, Gilg ve Ford, 2005).

Literatür taraması kapsamında elde edilen bilgiler doğrultusunda atık yönetimi modeli, tüketim sonrası ortaya çıkan atıkların yani çöplerin elden çıkarılması davranışlarıyla ilişkilendirilmiştir. Bu çalışma da sıfır atık yönetimi modeli tüketicilerin satın alma davranışlarının her aşamasıyla ilişkilendirilerek ele alınmaktadır. Çünkü çevreyi düşünerek ihtiyaçları olan ürünleri satın almaya karar veren tüketiciler, ürün araştırma sürecinde birtakım kararlar vermektedir. Bunların başında ürünün çevreye

zarar verdiği ilişkin bilgiler edildiği durumda o ürünü almaktan vazgeçmektedir. Bu durumda atık yönetimin modelinin ilk aşaması olan reddetme ya da azaltma davranışlarını sergilenir. Çalışmanın kuramsal çatısını, 5R atık yönetimi modelinin reddetme, azaltma, tekrar kullanma, yeniden kullanma ve geri dönüşüm aşamaları oluşturmaktadır. Bu aşamalar tüketicilerin satın alma davranışları ile ilişkilendirilerek çevreyi düşünme konusunda tüketicilerin nasıl davrandıkları açıklanacaktır.

3. Metodoloji

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Tüm dünyayı etkileyen çevre sorunları, özellikle tüketici davranışlarını konusunda önemli bir gösterge olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle çalışmanın amacı, tüketicilerin çevreyi korumaya yönelik satın alma davranışlarının satın alma kararı öncesi, satın alma esnası ve elden çıkarılması süreçlerinde atık yönetimi hiyerarşisi aşamaları ile ilişkilendirilerek açıklamaktır. Araştırmada, söz konusu çevreci tüketim davranışlarının neler olduğunun görüşme yapılarak ölçülebilmesinden dolayı nitel araştırma yöntemi ile veriler toplanmıştır. Toplanan veriler tüketicilerin çevreyi korumaya yönelik satın alma davranışlarını, atık yönetimi modelindeki aşamalar doğrultusunda sınıflandırılmasının yapılmasını sağlamaktadır. Bu kapsamda, araştırma soruları aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- 1- Tüketicileri, çevreyi düşünerek tüketmeye iten sebepler nelerdir?
- 2- Tüketicileri, reddetme, azaltma, tekrar kullanma ve yeniden kullanma gibi davranışlara yönelten sebepler nedir?
- 3- Tüketim sonunda oluşan atıklar nasıl önlenebilir?
- 4- Çevreyi koruyan tüketim davranışları ve atık yönetimi aşamaları arasında nasıl bir ilişki vardır?

3.2. Araştırma Tasarımı

Araştırmada, katılımcıların içinde hareket ettikleri belirli bağlamı ve bu bağlamın eylemleri üzerindeki etkisini anlamaya odaklanan nitel araştırma yaklaşımını benimsemiştir (Maxwell, 2018). Amaç, bireylerin incelenen olguyu nasıl anlamlandırdıkları ana hatları ile belirlemek ve deneyimlerini nasıl aktardıklarını tarif etmektir. Bu açıdan bakıldığında incelenen konu katılımcıların bakış açısından ele alınmaktadır (Merriam 2018). Bu kapsamda nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji (olgu bilimi) yaklaşımı kullanılmıştır. Fenomenolojik çalışmalar, mevcut durum ve kavramla ilgili yaşanan deneyimleri bireylerin bakış açısından anlamaya odaklanmaktadır (Creswell, 2016). Bu nedenle katılımcıların, tüketim süreçlerinde çevreyi düşünerek hareket etmeleri ve bu doğrultuda yaşamış oldukları deneyimlerin ortaya konulması için uygun bir yaklaşım olduğu kanaatine varılmıştır. Çalışmada, farklı bakış açılarının aktarılması amacıyla farklı ölçekteki iki şehirde yaşayan, farklı yaş gruplarında olan kadın ve erkek katılımcıların konuya ilişkin düşüncelerinin ve deneyimlerinin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir.

3.3. Katılımcıların Belirlenmesi

Araştırmadaki katılımcılar, nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak seçilmiştir (Patton, 2018). Creswell ve Plano Clark'a (2011) göre amaçlı örnekleme, ilgilenilen olguyla ilgili deneyime sahip olan kişi veya grupları belirlemeye odaklanır. Amaçlı örneklemede amaç evrenin yeterince temsil edilmesi değil, araştırılan konu hakkında bireylerin deneyimlerine başvurulmasıdır (Özbilen, Eser ve Siğri, 2022). Bu doğrultuda çevreci tüketim davranışı deneyimine sahip Kırşehir ve Ankara illerinde yaşayan 20-60 yaş aralığında kadın ve erkeklerden oluşan toplam 20 katılımcı ile görüşmeler yapılmıştır. Katılımcıların seçiminde yaş, cinsiyet ve eğitim durumu açısından çeşitliliğinin sağlanmasına özen gösterilmiştir. Katılımcıların Ankara ve Kırşehir illerinin seçilmesinin nedeni Ankara'nın büyük bir il olması ve tüketicilerin satın alma kararı verirken birçok ürüne ulaşma imkanlarının olmasıdır. Bunun yanı sıra belediyenin şehir sakinlerine geri dönüşümle ilgili verdiği hizmetlerin daha çeşitli olmasıdır. Kırşehir ise küçük bir il olması ve yaşayanların ürün çeşitliliği açısından Ankara'ya göre seçimlerinde kısıtların bulunmasıdır. Bu özellikleri ile iki farklı ölçekte şehirde yaşayan katılımcıların karşılaştırılmasına olanak sağlamaktadır. Katılımcılara ait bilgiler Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1. Mülakat Yapılan Katılımcılara İlişkin Bilgi Tablosu

İsim	Cinsiyet	Yaş	Meslek	Eğitim durumu	Yaşadığı Şehir
K1	Kadın	40	Akademisyen	Lisansüstü	Kırşehir
K2	Erkek	36	Mühendis	Lisansüstü	Ankara
K3	Kadın	32	Akademisyen	Lisansüstü	Kırşehir
K4	Kadın	60	Emekli memur	Lise	Ankara
K5	Kadın	58	Emekli Öğretmen	Lisans	Ankara
K6	Erkek	36	Akademisyen	Lisansüstü	Kırşehir
K7	Kadın	30	Akademisyen	Lisansüstü	Ankara
K8	Erkek	31	Akademisyen	Lisansüstü	Ankara
K9	Kadın	38	Akademisyen	Lisansüstü	Kırşehir
K10	Kadın	39	Akademisyen	Lisansüstü	Kırşehir
K11	Kadın	39	Akademisyen	Lisansüstü	Ankara
K12	Erkek	39	Restoran İşletmeci	Lisans	Kırşehir
K13	Erkek	28	Çiftçi	Lisans	Kırşehir
K14	Erkek	38	Akademisyen	Lisansüstü	Kırşehir
K15	Kadın	38	Akademisyen	Lisansüstü	Kırşehir
K16	Kadın	20	Öğrenci	Lise	Ankara
K17	Kadın	21	Öğrenci	Lise	Ankara
K18	Erkek	22	Öğrenci	Lise	Kırşehir
K19	Erkek	23	Öğrenci	Lise	Kırşehir
K20	Kadın	22	Öğrenci	Lise	Ankara

Tablo 1'de görüldüğü gibi katılımcıların cinsiyet açısından dağılımı 12'si kadın ve 8'i erkektir. Yaşlarına göre altısı 20-29, beşi 30-37, yedisi 38-40 ve birer tane olmak üzere 58 ve 60 yaşlarında katılımcılardan oluşmaktadır. Katılımcıların yaşadığı iller incelendiğinde 9'u Ankara ve 11'i ise Kırşehir'de yaşamaktadırlar. Mesleki durumları ise 10'u akademisyen, 5'i öğrenci, 2'si emekli, 1'i çiftçi, 1'i restoran işletmecisi ve 1'i mühendistir. Eğitim durumları ise 6'sı lise, 3'ü lisans ve 11'i lisansüstü eğitim derecesine sahiptir. Bu bilgiler, katılımcılar arasındaki çeşitliliği temsil etmektedir.

3.4. Veri Toplama ve Uygulama

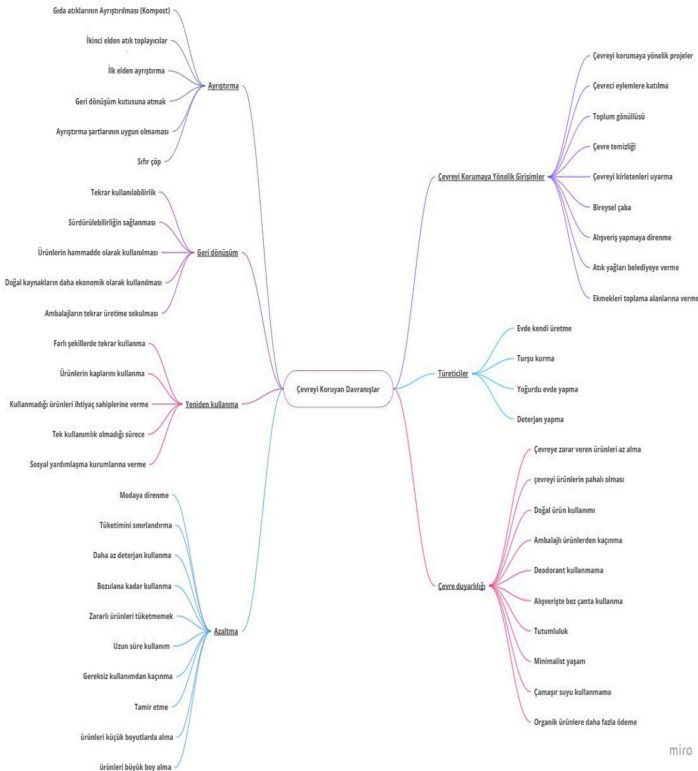
Veri toplama aracı olarak açık uçlu yapılandırılmış mülakat tekniği ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Derinlemesine görüşmenin temelinde, diğer insanların yaşadıkları deneyimleri anlamaya ve o deneyimi anlamlandırmaya olan ilgi vardır (Hermanowicz, 2002; Seidman, 2006). Görüşme yapan kişiler, katılımcıların sorulara verdikleri yanıtları dinlerken onların hikayelerinin önemli olduğunu hissettirirler. Bu durumda mülakatların amacı, insanların zihninden nelerin geçtiğini ortaya çıkarmak ve hikayelerinin bir araya getirilmesidir. Fenomeni deneyimleyen en az 5 en çok 25 kişi ile görüşmeler yapılması önerilmektedir (Creswell, 2016; Guest, Bunce ve Johnson, 2006; Marshall, Cardon, Poddar ve Fontenot, 2013; Polkinghorne, 1989). Bunun yanı sıra nitel araştırmalarda veri doygunluğu kavramı araştırmanın geçerliliği için önemlidir. Veri doygunluğuna, çalışmanın tekrarlamaya başlanması, yeterli bilgi olduğunda, yeni ek bilgilere ihtiyaç duyulmadığında ve daha fazla kodlama artık mümkün olmadığında ulaşılır (Francis ve diğerleri, 2010; Fusch ve Ness, 2015; Guest ve diğerleri, 2006). Görüşmelerin kodlanması aşamasında 18. katılımcıdan sonra yapılan kodlama işleminin tekrarlamaya başladığı fark edilmiştir. Bu aşamadan sonra kalan iki katılımcıya ait görüşmelerinde kodlama işlemi yapıldıktan sonra veri doygunluğuna ulaşıldığına karar verilerek toplam 20 katılımcı ile araştırma sonuçlandırılmıştır.

Görüşme soruları, araştırmacı tarafından belirlenmiş ve katılımcılara yöneltilmiştir. Görüşme sorularının şekillenmesinde, (Balwan ve diğerleri, 2022), (Agrawal ve Gupta, 2018), (Raymond De Young, 1985), (Steg ve Vlek, 2009), (Paço ve Lavrador, 2017), (Zaman, 2014), (Xu ve diğerleri, 2018), (Laustsen, 2007) ve (Sarıyar ve diğerleri, 2021) gibi kaynaklardan faydalanılmış. Görüşmelere başlamadan önce literatürde bağlı kalınarak oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu için uzman görüşleri alınmış ve sonrasında gerekli düzenlemeler yapılarak görüşme formuna son hali verilmiştir. Tüm görüşmeler gönüllük esasına göre yapılmıştır. Görüşmelere başlamadan önce katılımcılara, araştırmanın amacıyla ilgili gerekli bilgiler verilerek görüşmelerinin tamamen bilimsel amaçlı kullanılacağı hakkında ön bilgilendirme yapılmıştır. Görüşmelere başlamadan önce katılımcılara gerçek isimlerinin ve kişisel bilgilerin gizli kalacağı garanti edilerek ses kaydı alınabilmesi için gerekli izinleri alınmıştır. Dijital kayıt cihazı kullanılarak yapılan görüşmelerin her biri yaklaşık 20-25 dakika sürmüştür.

3.5. Verilerin Analizi

Görüşmelerin analizi, nitel veri analiz yazılımı olan MAXQDA kullanılarak yapılmıştır. Katılımcılarla yapılan görüşmeler, Microsoft Word belgesine aktarılarak Strauss ve Corbin'in kodlama paradigması kullanılarak açık, seçmeli ve seçici kodlama adımları göre MAXQDA yazılımı ile kodlanmıştır (Kuckartz, 2014). İlk olarak veriler açık kodlarla parçalara ayrılmış, ardından kategorileştirme ve temalaştırma yapılmak suretiyle eksen ve seçici kodlamalar yapılarak tamamlanmıştır (Kuckartz, 2014). Son olarak, betimsel ve ilişkisel analizler yapılmış olup, verilerin görselleştirilmesinde frekans grafikleri ve kod haritaları kullanılmıştır.

Bu çalışmada, veri analizinin geçerliliğini sağlamak için veri üçlemesi yapılmıştır. Bu adımlar şunlardır: (1) Görüşme dökümleri tekrar tekrar gözden geçirilmiş, (2) katılımcı ifadeleri uzman kişilerle görüşülerek tartışılmış, (3) bir kodlama tablosu oluşturulmuştur. Kodların geçerliliğini sağlamak ve araştırmacının kendi kişisel yorumuyla sınırlı kalmamak için farklı kodlayıcılar tarafında kodlamaların yapılması istenmiş ve birbirinden bağımsız olarak kodlama kategorileri geliştirmiş ve sonuçlar karşılaştırılmıştır. Bu aşamada kodlama için bir kod tablosu hazırlanmıştır. Araştırma kapsamında oluşturulan kod tablosunu Şekil 2'de Çevreyi Koruyan Davranışların Kod Sistemi olarak gösterilmektedir.

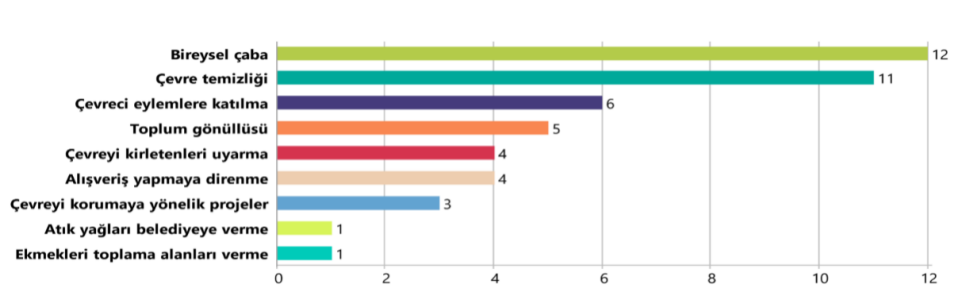
Şekil 2. Çevreyi Koruyan Davranışların Kod Sistemi

4. Bulgular

Katılımcıların mülakat sorularına verdikleri cevaplar incelendiğinde, tüketirken çevreyi korumak için neler yaptıkları ve çevreyi korumaya yönelik ne gibi girişimlerde buldukları sorulmuştur. Analizlere dayalı olarak, çalışmanın bulguları çevreyi koruyan davranışlar teması altında yedi kategori altında toplanmıştır. Bunlar; Tüketicilerin çevreyi korumaya yönelik girişimleri, yeniden kullanma, azaltma, ayrıştırma, geri dönüşüm, üreticilik ve çevreye duyarlı davranışlardır.

Tüketicilerin Çevreyi Korumaya Yönelik Girişimleri

Görüşmeler de katılımcılara sorulan “Çevreyi korumaya yönelik bir çabanız ya da girişiminiz var mı?” sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde, sıklıkla vurgulanan bireysel olarak gösterilen çabadır. Buna göre Şekil 3’te katılımcıların çevreyi korumaya yönelik girişimleri hakkındaki ifadelerin kişi sayısına göre gösterimi yer almaktadır.

Şekil 3. Katılımcıların Çevreyi korumaya Yönelik Girişimleri Hakkında İfadeleri Kişi Sayısına Göre Gösteren Grafik

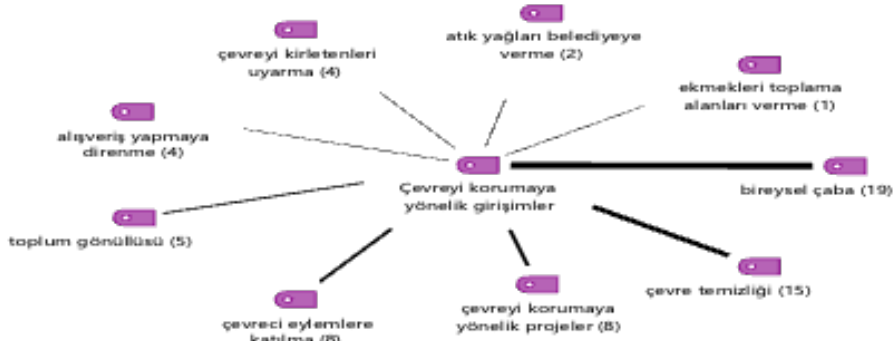
Çevreyi korumaya yönelik girişimlerini anlatan katılımcılar arasında bireysel olarak gösterilen çaba 20 katılımcının 12’si tarafından dile getirmiştir. Bu durum katılımcıların yarısından fazlasının aralarında fikir birliği olduğunu göstermektedir. Ayrıca katılımcılar, çevre temizliği, çevreci eylemlere katılma ve toplum gönüllüsü olmak gibi davranışlarla çevreci davranış girişimlerini vurgulamaktadır.

Ankara’da yaşayan “katılımcı 11” şu ifadeleri kullanmıştır:

“Bireysel olarak şöyle ki herkes kendi çevresinden başlarsa minik minik belki bir faydası olabilir ben çevremi bu konuda düzeltmeye çalışıyorum. En basiti kendi yeğenlerime öğretmeye çalışıyorum, kız kardeşim fazladan harcama yaptığında onu uarmaya çalışıyorum. Buna ihtiyacımız yok, bunu almalıym diye. Etrafımdaki arkadaşlarımı uarmaya çalışıyorum.” (K11, Kadın, Ankara, Akademisyen)

Başka bir katılımcı ise bireysel olarak gösterdiği çabayı dile getirirken şu ifadeleri kullanmıştır.

“Yani bireysel olarak mesela derste filan ben bunu örnek veriyorum çağımızın sanayi devriminden sonra aşırı şekilde tüketim çılgınlığına, sahipliğin çok önemli bir şey olduğu aslında bir sürü şeye sahip olduğumuzu derslerde anlatmaya çalışıyorum. Sahipliğin iyi bir şey olmadığını derslerle bağlantılı olduğu için... İşte bu anlamda belki çocuklara küçük bir bilinç kazandırmak noktasında belki bir şey olabilir. Onun dışında kendi hayatımızda etrafımızda olan insanları değiştirmeye çalışıyorum.” (K15, Kadın, Kırşehir, Akademisyen)

Şekil 4. Katılımcıların Çevreyi korumaya Yönelik çabalarını Kodlu Bölüm Sayısına Göre Gösterimi

Şekil 4’te ise katılımcıların ifadeleri kodlu bölüm sayısına göre gösterilmektedir. Buna göre, bireysel çaba 20 katılımcı tarafından 19 defa söylenirken, çevre temizliği 15 defa, çevreyi korumaya yönelik projeler 8 defa söylenmiştir. Buradan da anlaşılacağı gibi bireysel çaba gösterilmesi katılımcılar arasında oldukça önemsenen bir davranıştır. Bireysel çaba gösterdiklerini söyleyen katılımcıların büyük çoğunluğu, çevreyi kirletmemeye çalıştıklarını hatta yere çöp atmadıklarını söylemektedir. Diğer taraftan yakın çevrelerinde bulunan insanları (yeğen, kardeş, arkadaş vb.) uyardıklarını ve böylece gösterdikleri bu çabayla çevrenin kirlenmesini önleyebilecekleri düşünmektedirler.

“Bir derneğe üyelik çabası içerisinde bulunmadım ama biz çok doğa ziyaretleri yaparız o zaman arabada çöp torbamız vardır, yürüdüğümüz yerlerde elimde o çöp poşetiyle plastik şeyleri toplamaya çalışırım.” (K14, Erkek, Kırşehir, Akademisyen)

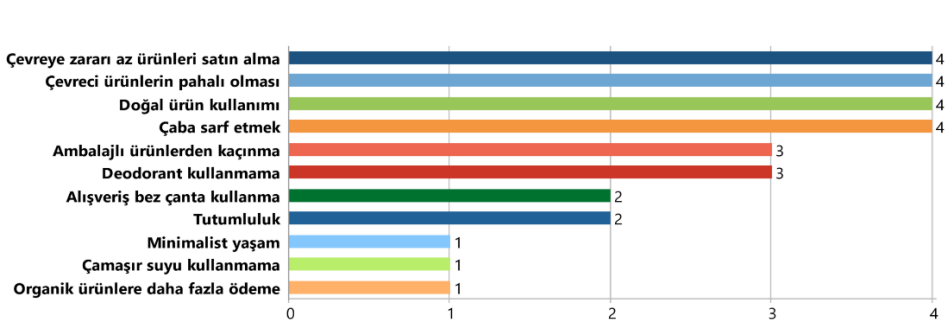
“Zaman zaman çevrecilerle buluşuyorum. Özellikle bir dönem zeytinlerin yok edilmesinden, sosyal medyadan da fiziksel olarak da destekledim.” (K5, Kadın, Ankara, Emekli memur)

Çevreyi korumaya yönelik girişimler, demografik değişkenlere göre incelediğinde dikkate değer bir farklılık göstermemişlerdir. Katılımcıların yarısının eğitimci olmalarından kaynaklı çevreyi korumaya yönelik projeler ürettikleri ya da projelerde görev aldıklarını vurgulamışlardır. Çevreye karşı duyarlı olduklarını ve bu duyarlılıkları derslerde öğrencileri ile paylaştıklarını söylemişlerdir. Çevreyi

korumaya yönelik girişimler atık yönetimi aşamaları açısından değerlendirildiğinde alışveriş yapamaya direnme azaltma aşamasıyla ilişkilendirilirken, bireysel olarak gösterilen çabalar tüm aşamalar ile ilgilidir. Ekmeklerin toplanma alanlarına götürülerek verilmesi ise yeniden kullanma ve farklı formlarda yeniden kullanılması aşamaları ile ilişkilendirilmiştir.

Çevreye Duyarlı Tüketim Davranışları

Görüşmeler de katılımcılara sorulan “Bir ürün satın alırken ve kullanırken ürünün doğaya zarar verip vermediği sizin için önemli mi?” sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde, çevreye zararı az ürünleri satın aldıkları üzerinde durmuşlardır. Fakat çevreci ürünlerin pahalı olmasından kaynaklı ekonomik durumları el vermediği için almadıklarını da vurgulamışlardır. Şekil 5’te katılımcıların çevreye duyarlı tüketim davranışının kişi sayısına göre grafiği yer almaktadır.

Şekil 5. Katılımcıların Çevre Duyarlı Tüketim Davranışı ifadelerinin kişi sayısına göre grafiği

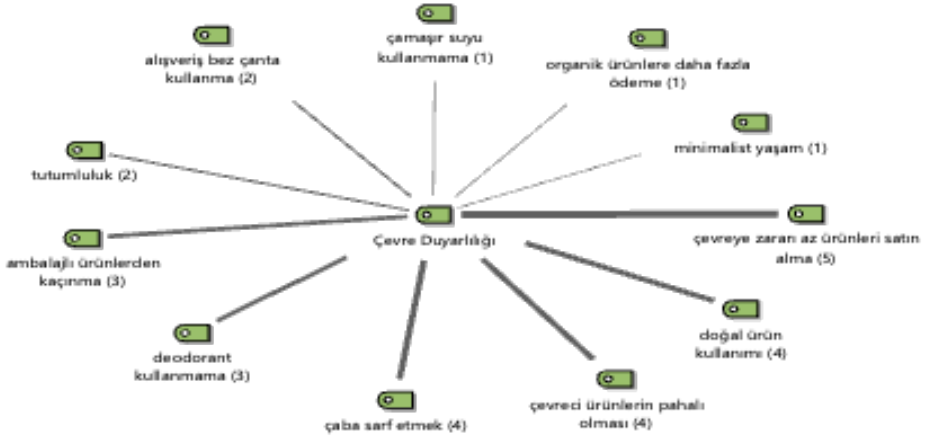
Katılımcıların çevreye duyarlı tüketim davranışlarının kişi sayısına göre grafiğinde “çevreye zararı az ürünleri satın alma” dört katılımcı eyleme geçirdiğini söylemiştir. Bu katılımcılar şu ifadeleri kullanmışlardır:

“Çamaşır suyu artık pek kullanmıyorum. Çevreye zararı az olan evde kendi üretimimi yapıyorum.” (K4, Kadın, Ankara, Emekli Öğretmen)

“Tükettiklerime dikkat ederim çevreye zararı ne kadar az ve ne kadar özel malzemeler varsa onları almaya çalışırım.” (K5, Kadın, Ankara, Emekli Memur)

“Ben ürünlerin üzerindeki yaşam döngüsü işaretine bakıyorum. Eğer ürünün üzerinde yaşam döngüsü işareti varsa ve fiyatı çok fazla değil ise çünkü bazı ürünlerde bu yaşam döngüsü ibaresi olduğunda ve kaliteli olduğunu gösterdiği için ciddi bir katma değer koyup fiyat üzerinde artış yapıyorlar. Fiyatı da uygun ise genelde tercih ederim.” (K2, Erkek, Ankara, Akademisyen)

Şekil 6. Katılımcıların Çevre Duyarlı Davranış Kodlu Bölüm Sayısına Göre Gösterimi

Katılımcıların çevreye duyarlı davranışlarının kodlu bölüm sayısına göre şekil 6'da verilmektedir. Buna göre çevreye zararı az olan ürünleri satın alma 20 katılımcı tarafından 5'er defa söylenirken, doğal ürün kullanımı, sarf edilen çaba 4'er defa, deodorant kullanmama ve ambalajlı ürünlerden kaçınma 3'er defa söylenmiştir. Buradan da anlaşılacağı gibi katılımcılar arasında çevreye zararı az ürünlerin satın alınması oldukça önemsenen bir davranıştır. Bu katılımcılar şu ifadeleri kullanmışlardır:

“Deodorantlar ozon tabakasına zarar veriyor. Deodorant kullanmayı yerine losyon gibi bir ürün kullanmayı tercih ettiğim oldu.” (K18, Erkek, Kırşehir, Öğrenci)

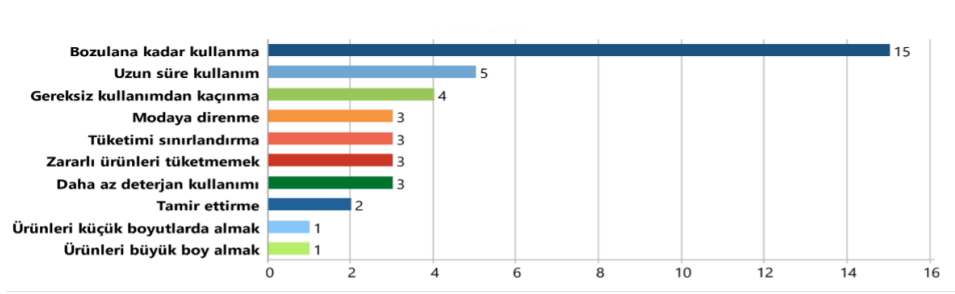
“Marketten olabildiğince ambalajlı ürün almamaya çalışıyorum. Onun dışında ambalajlı ürün tüketmemeye çok özen gösteriyoruz.” (K14, Erkek, Kırşehir, Akademisyen)

“Paketlenmiş ürünler tüketmemeye çalışıyorum. Daha doğal şeylere yönelmeye çalışıyorum. Özellikle minimum düzeyde deterjan kullanmaya çalışıyorum.” (K12, Erkek, Kırşehir, İşletmeci).

Çevreye zararı az olan ürünleri satın aldıklarını söyleyen katılımcıların büyük çoğunluğu birçok ürünün kullanımından vazgeçtiklerini çünkü küresel ısınma, ozon tabakasının delinmesi gibi çevre felaketlerine neden olduğunu söylemişlerdir. Bu soruya verilen cevaplar katılımcıların demografik bilgilerine göre analiz edildiğinde hiçbir farklılığın olmadığı dikkat çekmektedir. Atık yönetimi aşamalarından ise ilk aşaması olan reddetme davranışı ile ilişkilendirilmektedir. Bu aşama tüketiciler, ürünlerin zararından dolayı satın almayı ve kullanmayı reddetmektedir.

Azaltma

Katılımcılara sorulan “Çevreyi korumak için kullandığınız ürünlerde daha az kullanma veya azaltmayı tercih ediyor musunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde bazı ürünlerin kullanımını azalttıklarından söz etmiştir. Şekil 7’de katılımcıların azaltma davranışının kişi sayısına göre grafiği yer almaktadır.

Şekil 7. Katılımcıların Azaltma Davranışı ifadelerinin kişisi sayısına göre grafiği

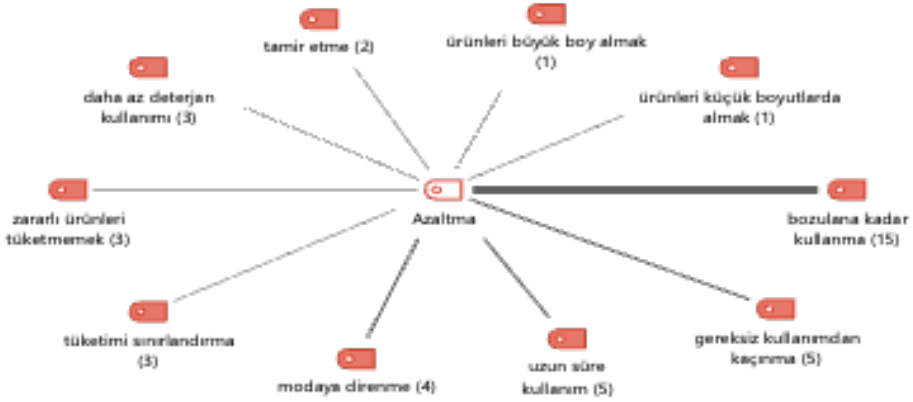
Katılımcılar, azaltma davranışlarından bahsederken genellikle kullandıkları ifadeler aldıkları ürünleri bozulana kadar kullandıkları, uzun süreli kullanım ve tamir ettirme davranışlarıdır. Söz konusu davranışları genellikle dayanıklı tüketim ürünlerinde yapılmaktadır. Bu davranışlarıyla ürün alımını azalttıklarını ifade etmektedirler. Bu soruya cevap verirken şu ifadeleri kullanmışlardır:

“Ekonomik olarak sınırlıyız, o yüzden bozulmadan hiçbir şeyi değiştirmiyorum.” (K4, Kadın, Ankara, Emekli öğretmen)

“Eğer artık hala kullanılabilir bir durumda ise bozulduğunda tamir ettirim. Benim şu an bile kullandığım ürünler en az 20 yıllıktır.” (K5, Kadın, Ankara, Emekli memur)

“Ben fiyatına bağlı olarak yapıyorum mesela bilgisayarımı bozulana kadar kullanıyorum.” (K7, Kadın, Ankara, Akademisyen)

Yukarıdaki ifadeler de vurgu yapılan nokta azaltma davranışında etkili olan diğer bir faktör ekonomik durumlarıdır. Söz konusu dayanıklı tüketim ürünleri olduğunda azaltma davranışı, kişilerin ekonomik durumlarının çevre faktörünün önüne geçtiği görülmektedir. Atık yönetimi aşamalarında da bulunan reddetme davranışından sonra gelen azaltma davranışı, zararlı atık ve geri dönüştürülemeyen malzemelerin azaltılmasını ifade eder. Fakat görüşmeler esnasında katılımcılar yeni ürün satın almadan ellerinde var olan ürünlerin bozulana kadar kullanılmasından bahsetmişlerdir. Bu durumda atık yönetimi aşamalarından reddetme basamağıyla ilişkilendirilmektedir.

Şekil 8. Katılımcıların Azaltma Davranışının Kodlu Bölüm Sayısına Göre Gösterimi

Şekil 8’de katılımcıların azaltma davranışının kodlu bölüm sayısına göre gösterimde sıklıkla ifade edilen davranışlar gereksiz kullanımdan kaçınma, modaya direnme, tüketimini sınırlandırma, ürünleri büyük boylarda ya da küçük boyutlarda alma davranışlarıdır. Bu davranışlardan bahsederken şu ifadeleri kullanmışlardır:

“Çamaşır suyu artık pek kullanmıyorum. Onun yerine evde kendi yaptığım sirke, limon kabuğu gibi doğal ürünleri kullanıyorum. Bu yüzden deterjan kullanımımı azalttım.” (K4, Kadın, Ankara, Emekli öğretmen)

“Ben artık tüketimimi azalttığım için modası geçtiğinde ya da yenisi çıktığında kendimi durdurarak satın almamayı tercih ediyorum.” (K9, Kadın, Ankara, Akademisyen)

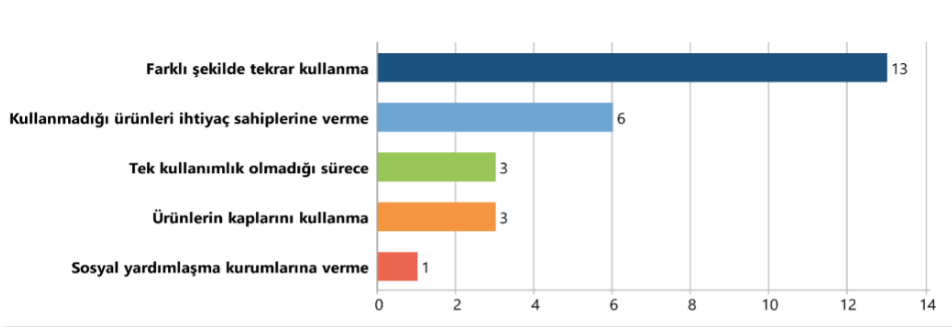
“Paketlenmiş ürünler tüketmemeye çalışıyorum. Daha doğal şeylere yönelmeye çalışıyorum. Özellikle deterjanı minimum düzeyde kullanmaya çalışıyorum.” (K12, Erkek, Kırşehir, İşletmeci)

Mesela küçük litrelik sular var ya çok mecbur kalmadıkça onları almamaya gayret ediyorum. Çünkü onun yerine daha büyük boylarını alıp daha az atık çıkartıyorum. (K15, Kadın, Kırşehir, Akademisyen)

Katılımcıların birçoğunun bu davranışı yapmalarının altında farklı sebepler yatmakta. Fakat dolaylı olarak çevreyi düşünerek yaptıklarını söylemişlerdir. Bir ürünü, atmadan önce onarmak ve yeniden kullanma katılımcıların ekonomik durumlarına göre yaptıkları davranışlar arasındadır. Bu davranışlar, çöp veya geri dönüştürülebilir toplam atık miktarını azaltmaktadır (R. De Young, 1986). Yeni ürün satın alma ihtiyacı azaltılarak doğal kaynaklar üzerindeki baskıda azaltılmaktadır (Cox, Griffith, Giorgi ve King, 2013). Böylece çevreye verilen zarar da azaltılmaktadır. Tüketimi sınırlandırma, zararlı ürünleri tüketmemek ve daha az deterjan kullanımı ise atık yönetiminin azaltma aşamasıyla ilgilidir.

Tekrar Kullanma ve Yeniden kullanma

Katılımcılara sorulan “Kullanım süresi dolan ürün/şeyalarınızı nasıl değerlendirirsiniz?” sorusunun cevaplarının analizinde yeniden kullanma ve farklı formlarda yeniden kullanma davranışı üzerinde durulmuştur. Bu davranış türüne tekrardan kullanmada denilmektedir. Şekil 9’da katılımcıların yeniden kullanma davranışını hakkındaki ifadelerinin kişi sayısına göre grafiği yer almaktadır.

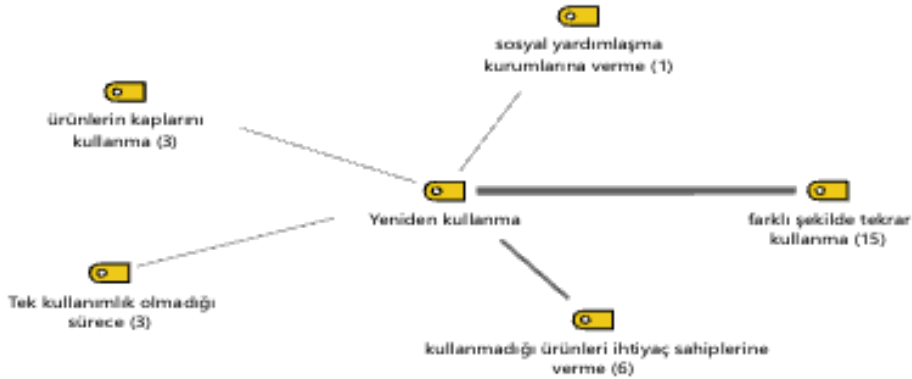

Şekil 9. Katılımcıların Yeniden Kullanma Davranışı hakkında ifadelerinin kişi sayısına göre grafiği

Grafik incelendiğinde katılımcıların büyük çoğunu önceden alıp kullandıkları ürünlerin kutularını, ambalajlarını veya cam kavanozlarını tekrardan kullanmaktadır. Bu durum katılımcılar tarafından şu şekilde ifade edilmektedir:

“Cam kavanozda aldığım bir ürün bittiğinde içine kendi yaptığım bir ürünü koyarak kullanabiliyorum, değerlendiriyorum.” (K9, Kadın, Ankara, Akademisyen)

“Haşladığım tavuk suyunu plastik kap almak yerine mesela evde peynir kutuları var onun içine koyup kullanıyorum.” (K15, Kadın, Akademisyen)

Şekil 10. Katılımcıların Yeniden Kullanma Davranışı Kodlu Bölüm Sayısına Göre Gösterimi

Katılımcıların kodlu bölüm sayısına göre yeniden kullanma davranışı ile ilgili sıklıkla dile getirdiği diğer bir davranış ise kullanmadıkları ürünleri atmak yerine ihtiyaç sahiplerine vermeleridir. Bu kavramla ilgili şu ifadeleri kullanmışlardır:

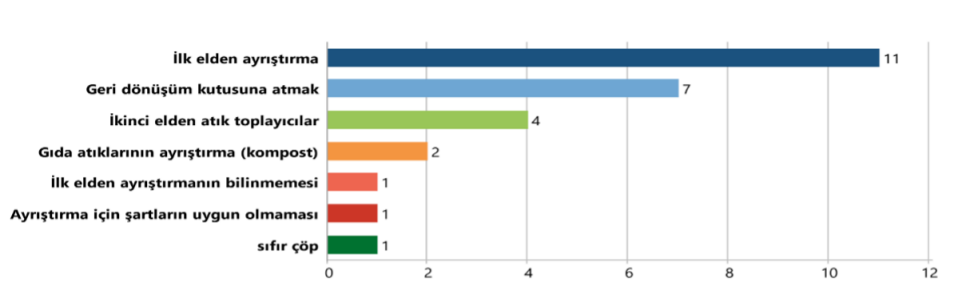
“Kullanmadığım ürünleri ihtiyaç sahiplerine vererek tekrardan kullanılmasını sağlıyorum.” (K2, Erkek, Ankara, Akademisyen)

“...çok yıpranmadıysa ya da kilo sebeplerinden dolayı artık bana olmuyorsa mutlaka bir yakınama ya da ihtiyaç olan birine veririm. Kesinlikle bir şekilde benden sonraki bir tüketicisiyle devam ediyor.” (K11, Kadın, Ankara, Akademisyen)

Katılımcıların, ürünleri farklı şekilde kullanmayı ya da biten ürünlerin kaplarını iek saksısı olarak kullanmanın yanı sıra çoğunlukla saklama kabı olarak kullandıkları dikkat çekmektedir. Bu davranış şekli genellikle tüketimden sonra elden çıkarma aşamasında karşımıza çıkmaktadır. Kullandıkları ürünlerin kullanım ömrü dolduğunda ya da ürün bitip kutusu ellerinde kaldığında başvuru bir bertaraf etme şeklidir. Atık yönetimi başlığı altında değinilen aşamalardan yeniden kullanma ve farklı formlarda yeniden kullanma aşamalarına karşılık gelen aşamalardır. Bir ürünü farklı formlarda kullanmadıkları zaman ise azaltma, ayrıştırma ve geri dönüşüm gibi davranışlara başvurulmaktadır.

Ayrıştırma

Görüşmeler de ayrıştırma davranışı ile ilgili doğrudan soru sorulmamıştır. Görüşmeler esnasında katılımcılar atıkların elden çıkarılması kısmında ayrıştırma yaptıklarından bahsetmiştirler. şekil 11’de katılımcıların ayrıştırma davranışının kişi sayısına göre grafiği yer almaktadır.

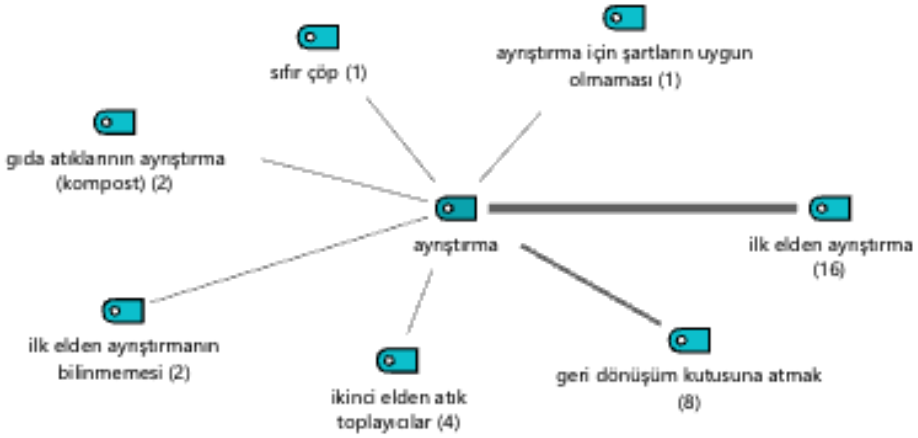
şekil 11. Katılımcıların ayrıştırma davranışı ifadelerinin kişi sayısına göre grafiği

Katılımcıların çevreyi korumak için evlerinde, iç yerlerinde, okul vb. mekanlarda ilk elden ayrıştırma yapmaya özen gösterdiklerinden bahsetmiştirler. Katılımcıların, 11’i ayrıştırma davranışı ilk elden yaptıklarını söylemişlerdir. Bu davranışlarını şu ifadelerde anlatmıştır:

“Evdeki atıkları cam, kâğıt, plastik ve diğerleri diye ayırıyorum sonrasında ilgili çöp kutularına atmaya ciddi önem ve özen gösteriyorum.” (K12, Erkek, Ankara, Akademisyen)

“Mesela biz evde mutlaka çöplerimizi geri dönüşüm ve geri dönüşüm olmayan diye ayırıyoruz.” (K11, Kadın, Ankara, Akademisyen)

“Geri dönüşüm çöp kutularının olmasından kaynaklı özellikle evde plastik, cam, teneke vs. ayrıştırılmasını yapıyorum. Onun dışında kompost diyorlar, gıda atıklarının ayrıştırıp onları da ayırmaya çalışıyorum.” (K3, kadın, Kırşehir, Akademisyen)

Şekil 12. Katılımcıların Ayrıştırma Davranışı Kodlu Bölüm Sayısına Göre Gösterimi

Katılımcılar ilk elden ayrıştırmadan yukarıdaki gibi bahsederken bazı durumlarda bu yaptıkları ayrıştırma işlemi için geri dönüşüm kutularına giderek atıklarını ya da ikinci elden ayrıştırıcılar için çöp konteynerlerinin yanına koyduklarını söylemişlerdir. Bu davranışlarını şu ifadelerde açıklamışlardır:

“Evde çöplerimi kâğıt, ambalaj, mutfak atıkları, plastik atıklar olarak gruplandırarak atıyorum. Sabahları çöp toplayıcılarına ayrı ayrı paketler halinde veriyorum.” (K4, Kadın, Ankara, Emekli Öğretmen)

“...Tabi ki çevreyi korumak için bunlar yetmiyor. Onun dışında plastikleri elimden geldiği kadar evde ayırıp çöpe atıyorum. Çünkü toplayıcılar var.” (K3, kadın, Kırşehir, Akademisyen)

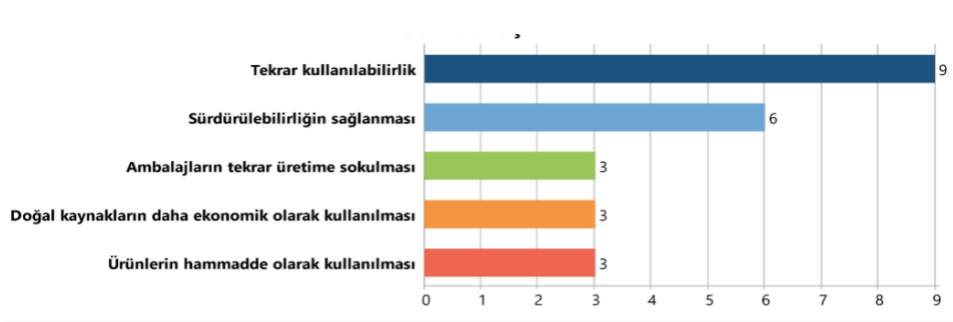
“Kırşehir’de güzel uygulamalardan biri her Pazartesi kapının önüne yeşil bir poşet bırakıyorlar. Kullandığınız su petleri ya da buna benzer şeyleri geri dönüşüm için topluyorlar. Uygulama başladığından beri hep onu takip ediyoruz.” (K14, Erkek, Kırşehir, Akademisyen)

Ayrıştırma davranışı, katılımcıların birçoğunun yaptığı ya da yapmaya çalıştığı bir davranıştır. Fakat ayrıştırma işlemi yaptıklarında bu atıklarını atacak yer bulamadıklarını söyleyen katılımcılar da vardır. Bu konu hakkında buldukları illerdeki belediyelerden gerekli hizmetin yapılmasını istemektedirler.

Bazı katılımcılar ilk elden ayrıştırmanın bilinmemesinden söz etmişlerdir. Katılımcıların ayrıştırma ilgili bilgilerinin olduğu çoğu da bu davranışı ellerinden geldiği kadar yapmaya çalıştıkları sonucuna ulaşılmıştır. Atık yönetimi aşamaları açısından bakıldığında ayrıştırma, geri dönüşüm davranışının öncülü şeklinde yorumlanabilir. Tüketiciler, geri dönüştürülebilir başlıca ürünler olan kâğıt, karton, cam, alüminyum, kalay ve plastik gibi ürünleri ayrıştırarak geri dönüşüm işlemini kolaylaştırmaktadırlar.

Geri dönüşüm

Görüşmeler de katılımcılara sorulan “Geri dönüşüm sizce ne anlama gelmektedir?” soruyla geri dönüşümle ilgili ne kadar bilgi sahibi oldukları anlaşılmaya çalışılmıştır. Katılımcıların geri dönüşümün ne olduğuyla ilgili verdikleri bilgiler Şekil 13’te yer almaktadır.

Şekil 13. Katılımcıların geri dönüşüm hakkında ifadelerin kişi sayısına göre grafiği

Geri dönüşüm için sıklıkla “tekrar kullanılabilirlik” kavramına değinmişlerdir. Bu kavramdan bahsederken şu ifadeleri kullanmışlardır:

“Üretime girerek tekrardan yeni ürünler ya da üzerinde yapılacak değişikliklerde hem aynı amaç hem de farklı amaçlar için kullanılabilir.” (K1, Kadın, Kırşehir, Akademisyen)

“Geri dönüşüm işte ambalajların tekrardan kullanıma sokulabilmesi manasına geliyor.” (K8, Erkek, Ankara, Akademisyen)

“Doğal kaynakların daha ekonomik olarak kullanılması.” (K7, Kadın, Ankara, Akademisyen)

Şekil 14. Katılımcıların Geri dönüşüm Kodlu Bölüm Sayısına Göre Gösterimi

Katılımcılar geri dönüşümle ilgili kodlu bölüm sayısına göre tekrar kullanılabilirlikten sonra sıklıkla söyledikleri diğer bir açıklama ise sürdürülebilirliğin sağlanmasıdır. Bu durumu anlatırken şu ifadeleri kullanmışlardır:

“Bence geri dönüşüm, sürdürülebilirliğin sağlanmasında çok önemli bir basamak. Bir yerde, bir kamu binasında, evimizde eğer geri dönüşümü uygulayabilirsek, Avrupa standartlarına gelebiliriz.” (K2, Erkek, Ankara, Akademisyen)

“Geri dönüşüm sürdürülebilir kalkınmanın temel ilkesi çöpe attığımız bir ürün dönüştürülerek tekrar kullanıma sokuluyor; belki aynı belki de farklı formatta sunuluyor.” (K6, Erkek, Kırşehir, Akademisyen)

“Ürünlerde dikkat ediyorum ve özellikle geri dönüşümü ne kadar kolay, geri dönüşümünün çevreye zararı minimum olacak ürünlerden seçmeye çalışıyorum.” (K11, Kadın, Ankara, Akademisyen)

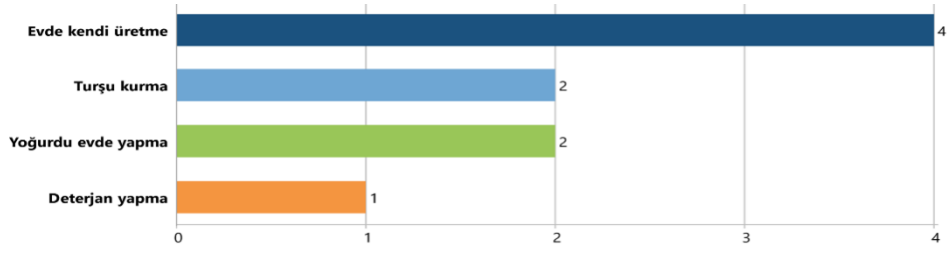
Katılımcıları, geri dönüştürülebilir atıkları ayırmaktan alıkoyan engeller mesafe ve geri dönüşüm tesislerinin olmamasıdır. Geri dönüşüm atık yönetiminin son aşamasıdır. Bu aşamaya gelene kadar diğer aşamaların başarılı bir şekilde geçilmesi gerekir. Bu aşama da genellikle ürünlerin kullanım ömrünü doldurdıkları dikkat çekmektedir. Bu ürünler geri dönüşüm sürecine girerek çevreye daha zarar verilmesi suretiyle farklı ürünlere dönüştürülmektedir.

Türeticiler

Alvin Toffler (1980), “Üçüncü Dalga” adlı kitabında, Saf tüketicilerin Sanayi Çağının bir olgusu olduğunu savunur. Toplum, sanayi sonrası çağa doğru ilerledikçe saf tüketicilerin sayısının düşeceğini ve onların yerini kendi mal ve hizmetlerinin çoğunu üreten insanlar olan “üreten tüketicilerin” alacağını savunmaktadır (Alvin, 1980). Slowfood’un kurucusu Carlo Petrini, “yaşadığımız çağda gıdamıza sahip çıkmamız için artık ne üretici ne de tüketici olamayacağımızı iddia etmektedir. Her birimizin üretim-tüketim birliklikleri kurarak “türetici” olabileceğimizi”

söylemektedir. Türetici (Prosumer); producer (üretici) ve tüketici (consumer) kelimelerinden türetilmiş bir kelimedir. Literatürde kendi ürünlerini yapan bireyler için “türetici” kavramı kullanılmaktadır.

Görüşmeler sırasında katılımcılar çevreyi koruyan davranışlarından bahsederken çevreye daha az zarar vermek için ürün alımlarını azalttıkları söylemişlerdir. Genellikle evde doğal olarak kendi deterjanlarını yaptıklarını böylece çevre daha az zarar verdiklerinden bahsetmişlerdir. Şekil 15’te katılımcıların dile getirdikleri türetici davranışının kişi sayısına göre grafiği yer almaktadır.

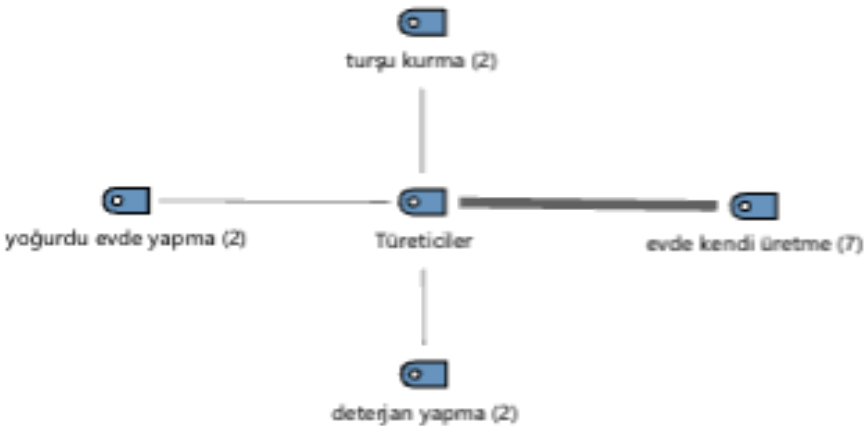

Şekil 15. Katılımcıların Türetici davranışı ifadelerinin kişi sayısına göre grafiği

Katılımcılar görüşme esnasında ürünleri marketten satın almak yerine evde kendilerinin ürettikleri konusuna değinmişlerdir. Bu konuyla ilgili şu ifadeleri kullanmışlardır:

“Yaş kemale erdikçe (ben 35 yaşındayım), kendi yoğurdumuzu yapmaya başladık, kendi turşumuzu kuruyoruz.” (K6, Erkek, Kırşehir, Akademisyen)

“...Deterjanlarda ise kendi yaptığım deterjan var onu kullanıyorum. Onun dışında sirkeli limonlu kendi yaptığım bir karışımın var.” (K15, Kadın, Kırşehir, Akademisyen)

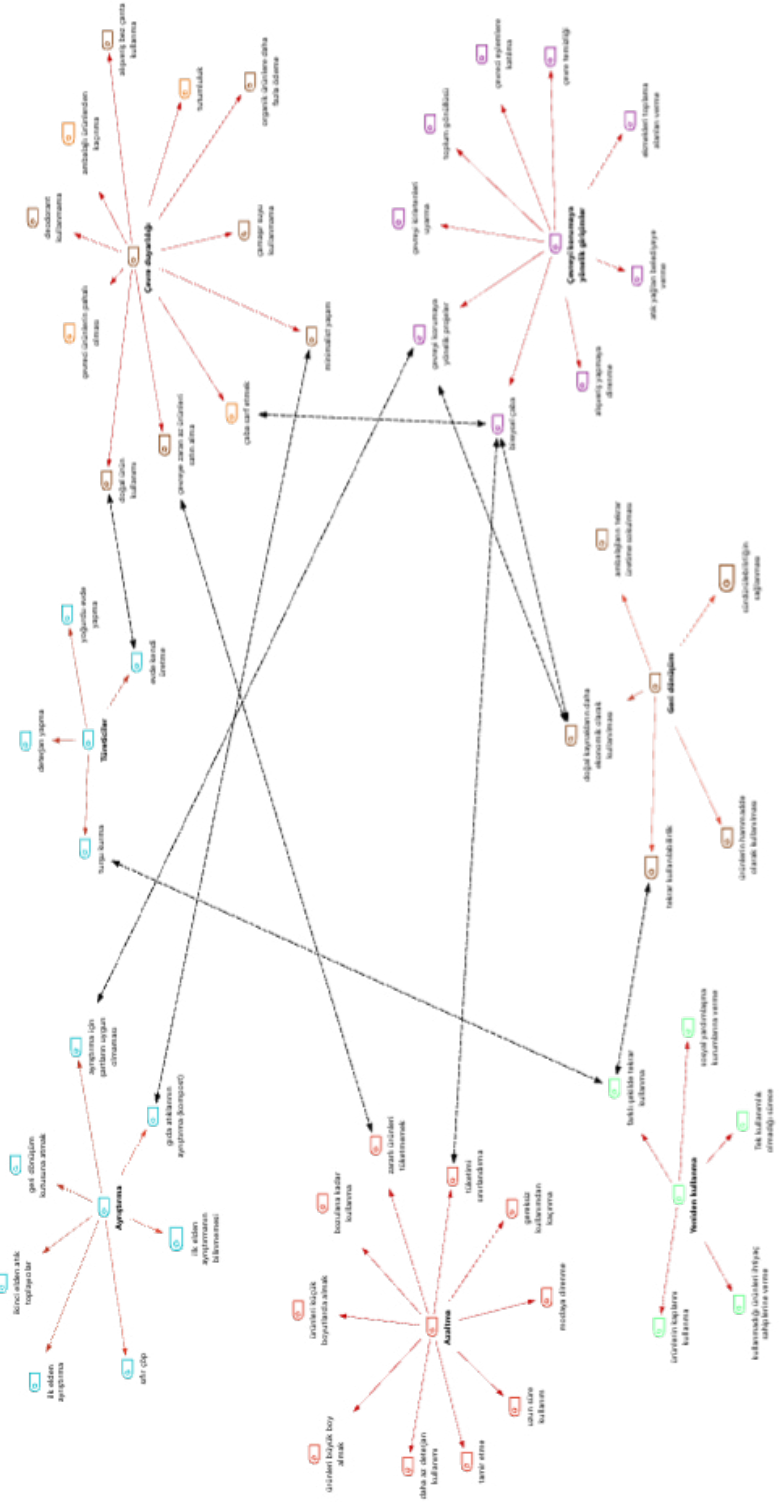
Şekil 16. Katılımcıların Türetici Davranışı ifadelerinin Kodlu Bölüm Sayısına Göre Gösterimi

Katılımcıların tüketicici davranış ifadelerinin kodlu bölüm sayısına göre gösteriminde evde üretim en sık yapılan eylemler arasında yer almaktadır. Sonrasın da ise evde yaptıkları üretim ürünlerinden bahsetmişlerdir. Bunlar; deterjan yapma, turşu kurma ve yoğurt yapma eylemleri gelmektedir. Katılımcılar bu eylemlerle hem daha sağlıklı olduklarını hem de çevreye daha az zarar verdiklerini dile getirmişlerdir.

Türeticilik kavramı son yıllarda literatüre giren bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüketicilerin, tüketicici olmalarının başlıca sebepleri çevresel bozulmadan dolayı sağlıklı ürünlere ulaşamamaları ve kültürel olarak evlerinde bu ürünlerin yapıyor olması gelir. Atık yönetimi açısından türeticilik kavramı incelendiğinde tüketicilerin marketten bu ürünleri almayı reddetmesi bu sayede ürün kullanımının azaltılması aşamaları ile ilgilidir. Bu şekilde daha sağlıklı ve çevreye zararı daha az ürünler üretilerek tüketilmektedir. Türeticilik davranışı ile atık yönetimin her aşaması başarılı bir şekilde uygulanmaktadır.

Şekil 17’da nitel araştırma sonucunda oluşturulan kategorilerin birbirleri ile aralarında oluşan ilişkiler gösterilmektedir. Network analizinde, kategoriler arasında birçok bağlantı bulunmaktadır. Bu da çevreci tüketim davranışlarının birbirileri ile olan ilişkilerinin göstermektedir.

Şekil 17. Verilerin Ağ Analizi

5. Sonuç ve Tartışma

Doğal kaynaklara olan ihtiyaç, nüfusa ve tüketime paralel olarak her geçen gün giderek artmaktadır. Bu yüzden, alternatif kaynakların yaratılması ve var olan kaynakların daha bilinçli tüketilmesini gerektirmektedir (Bandura, 2007). Doğal kaynakların, sonsuz şekilde kullanılması sonucu yaşanan çevre sorunlarının etkileri son yıllarda daha çok hissedilmeye başlanmıştır. Bunun sonucu olarak tüketiciler, daha çevreci tüketim davranışları sergilemeye başladılar. Genel olarak çevreci tüketim kavramı, doğal kaynakların korunması, atık miktarının en aza indirilmesi ve tüketicilerin yaşam kalitesiyle ilişkilendirilmektedir (Seyfang, 2006).

Tüketim kararlarıyla dolu günlük hayatımızda aldığımız ürünlerin atıklarının da doğru şekilde yönetilmesi gerekmektedir. Bu atıklarla başa çıkmak zaman almaktadır. Bu yüzden tüketicilerin atık yönetimini uygulayabilmeleri için anlamlı ve uygun bulmaları gerekmektedir. Örneğin atıkların geri dönüşümü için taşınması gereken mesafenin kısa olması gerekmektedir. Bugün birçok Batı ülkesinde atıkları kaynağında, yani tüketicinin evinde ayırmasına dayalı bir atık yönetimi stratejisi yaygın şekilde uygulanmaktadır. Ülkemizde de birçok şehirde belediyeler aracılığı ile atıkların geri dönüştürülmesi sağlamaktadır.

Çevre üzerindeki olumsuz etkiyi azaltmak için atık yönetimi modeli kapsamında tüketicilerin deneyimlerinin incelendiği çalışmada katılımcılar, günlük yaşamlarından çok sayıda çevreci tüketim davranışı örneği aktarmışlardır. Bu davranışlar, çevreyi koruyan davranışlar teması altında yedi kategori altında toplanmıştır. Bu temalar atık yönetiminin 5R (reddetme, azaltma, yeniden kullanma, başka bir formda yeniden kullanma ve geri dönüşüm) aşamaları bağlamında incelenmiştir. Araştırmanın bulguları incelendiğinde bu aşamaların her birinin iç içe geçmiş durumda olduğu görülmektedir. Katılımcıların, çevreyi korumak için ilk yaptıkları davranışın ürünleri kullanmayı reddetmek olduğu göze çarpmaktadır. Eğer vazgeçemeyecekleri bir ürün ise satın almayı ya da kullanmayı azaltma yöntemini tercih etmektedirler. Tüketimlerini çevreye duyarlı hale getirmek amacıyla yenilerini satın almak yerine eskileri onarmak ya da başka amaçlar için yaratıcı bir şekilde yeniden kullanmak yer alıyor. Bu şekilde tüketimleri de azaltmaktadırlar. Doğal kaynaklar üzerindeki baskıyı azaltmak için yalnızca ihtiyaç duydukları şeyi satın almak için çaba sarf ettiklerini ifade etmişlerdir. Zararlı kimyasallar içermeyen çevre dostu ürünler almayı tercih etmektedir. Çevreye verilen zararın fazla olduğunu düşündükleri temizlik malzemeleri grubunda bulunan ürünlerin kullanımı azaltarak ya da kendi yaptıkları ürünleri kullanma yolunu başvurmaktadırlar. Bu davranışlar atık yönetimi modelinin ilk iki basamağı olan reddetme ve azaltma aşamalarını temsil eden davranışlardır.

İhtiyaç duymadıkları ancak kullanılabilir durumda olan eşyalarını doğru bir şekilde elden çıkarmak için farklı şekillerde kullanmak ve ihtiyaç sahipleri için hayır kurumlarına bağışlamak gibi alternatif yollar tercih etmektedirler.

Bu şekilde kullanılabilir durumda olan eşyalarının farklı formlarda yeniden kullanılabilmesini sağlamaktadırlar. Atık yönetimi modelinin reddetme ve azaltmadan sonra gelen yeniden kullanma ve farklı amaçlar için yeniden kullanma aşamalarını temsil eden davranışlardır. Evsel atıkların yönetilmesi ve uygun şekilde bertaraf edilmesi görüşmelerde en sık dile getirilen davranışlar arasında yer almaktadır. Katılımcılar tarafından üstlenilen atık imha davranışları arasında geri dönüşüm, kompostlaştırma, ayrıştırma ve zararlı atıkların uygun şekilde bertaraf edilmesi yer almaktadır. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde yeniden kullanım ve geri dönüşüm, aşırı tüketime yönelik vicdan azabını azaltmanın bir yolu olarak görölmektedir.

Atık ayrıştırma ve bertaraf etme davranışları çevre açasından önemlidir (Anantharaman, 2014; Peattie, 2010). Görüşmeler esnasında Ankara'da bulunan katılımcıların atık ayrıştırma konusunda belediyenin gereken özeni gösterdiğinden bahsederken Kırşehir'deki katılımcılar belediyenin eskiden atıklarını aldığını şu an bu konuda hiçbir şey yapmadığını söylemiştirler. Görünen o ki, konunun etkin bir şekilde ele alınması için bireyler ve sivil makamlar arasında iyi koordine edilmiş bir sisteme ihtiyaç duyulmaktadır.

Çalışmada, katılımcıların çevreyi korumak adına tüketici karar verme sürecinde bireysel çaba harcadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu süreçte, bir ürün satın almaya karar verdiklerinde ihtiyaçlarının olup olmadığı sorgulamaktadırlar. Ev ya da işyerinde atıklarını ayrıştırma konusunda hassasiyetleri dikkat çekmektedir. Çevreyi koruyan davranışların ve atık yönetimin yapılabilmesinin fazladan zaman ve para harcamayı gerektirmektedir. Çevre dostu ürünlerin diğer ürünlerden daha pahalı olarak algılanmaktadır. (Lim, Yong ve Suryadi, 2014). Bu yüzden katılımcılar, çevre dostu ürünlerin fiyatları çok yüksek olmadığında almayı tercih ettiklerini ifade etmiştirler. Bazı katılımcılar enerji tüketimi sağlayabilmek için beyaz eşyalarını tasarruflu olanlardan yana tercih ettiklerini söylemişlerdir. Bazı davranışların altında yatan sebeplerin ekonomik olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çevreyi koruyan tüketim davranışlarının atık yönetimi modeli ile incelemesinde katılımcıların 5R aşamalarını sırasıyla reddetme, azaltma, tekrar kullanma, yeniden kullanma ve geri dönüşüm olarak uygulamaktadırlar. Buna ek olarak tüketicilerin sıklıkla tekrar ettikleri davranış şekli kendi ürünlerini kendi yapmalarıdır. Tüketicilerin bu davranışları atık yönetimi sürecinde reddetme ve azaltma aşamaları kapsamına dahil edilebilir. Literatürde yapılan araştırmalarda bu davranışla ilgili bir araştırma sonucuna rastlanmamıştır. Bu bağlanma araştırmanın literatüre katkısı tüketicilik davranışının atık yönetimi modeline dahil edilerek çevreci davranışlar kapsamında incelenmesidir.

Çöpü azaltmak ve yeniden sisteme dahil edilebilmesi için finansal ve yasal teşvikler gerekmektedir. Bu yüzden ekolojik, sosyal ve ekonomik faktörler göz önünde bulundurularak şimdi ve gelecekte atıkların olumsuz etkisinin azaltılması gerekmektedir. Bilimsel araştırma ve bulgular, ambalajlama ve atık azaltma ile

İlgili tüketici eğitiminin önemini altını çizmektedir. Gelecekte atık sorunu, üreticiler ve perakendeciler tarafından gönüllü girişimler, kanun koyucuların ve daha iyi bilgilendirilmiş tüketicilerin birlikte hareket etmesiyle çözülebilecektir.

5.1. Çalışmanın Kısıtları ve Gelecek Çalışmalar için Öneriler

Çalışmada kullanılan veriler, katılımcılar tarafından bildirilen davranışlardır. Bu yüzden, gerçek davranışlar ile farklılıklar gösterebilmektedir (Sudbury-Riley ve Kohlbacher, 2016). Bu çalışmada fenomenolojik bir model kullanılmıştır. Farklı nicel ve nitel araştırma tasarımlarının kullanılması yeni bakış açıları sunacaktır. Çalışmanın bir diğer sınırlılığı, bulgularının yalnızca belirli bir tüketici kesimi için doğru kabul edilebilmesidir. Bu çalışmanın bulguları, nüfusa genellenemez. Bu nedenle, katılımcıların genel nüfusu daha fazla temsil ettiği benzer nitel araştırmaların yapılması önerilmektedir. Daha mikro düzeyde (her bir temayı/ davranışı temsil eden belirli davranışlar) bir veya daha fazla tanımlanmış davranışa ilişkin bir anket (nicel araştırma), gelecekteki araştırmalar için başka bir fırsat sunabilir. İlgili alanlarda çalışan araştırmacılar, tüketicilerin neden ve ne zaman çevreye duyarlı tüketim yaptıkları sorularına yanıt arayarak bu çalışmayı daha da genişletebilirler. Tüketim ve israfa yalnızca mikro bir perspektiften, yani bireylerin veya şirketlerin bununla nasıl başa çıktığına bakılmamalıdır.

Kaynakça

- Agrawal, R. ve Gupta, S. (2018). Consuming Responsibly: Exploring Environmentally Responsible Consumption Behaviors. *Journal of Global Marketing*, 31(4), 231-245.
- Almıaçık, Ü. (2010). Çevreci yönelim, çevre dostu davranış ve demografik özellikler: Üniversite öğrencileri üzerinde bir araştırma. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 10(20), 507-532.
- Alvin, T. (1980). *The third wave* (C. 484). Bantam books New York.
- Anantharaman, M. (2014). Networked ecological citizenship, the new middle classes and the provisioning of sustainable waste management in Bangalore, India. *Journal of Cleaner Production, Special Volume: Sustainable Production, Consumption and Livelihoods: Global and Regional Research Perspectives*, 63, 173-183.
- Balwan, W. K., Singh, A. ve Kour, S. (2022). 5R's of zero waste management to save our green planet: A narrative review. *European Journal of Biotechnology and Bioscience*, 10(1), 7-11.
- Bandura, A. (2007). Impeding ecological sustainability through selective moral disengagement. *International Journal of Innovation and Sustainable Development*, 2(1), 8-35.
- Barr, S., Gilg, A. ve Ford, N. (2005). Defining the multi-dimensional aspects of household waste management: A study of reported behavior in Devon. *Resources, Conservation and Recycling*, 45(2), 172-192.
- Bilgili, M. Y. (2021). Sıfır atık yaklaşımının kökenleri ve günümüzdeki anlamı. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(40), 683-703.
- Bilitewski, B., Härdtle, G. ve Marek, K. (1996). *Waste management*. Springer Science & Business Media.
- Chappells, H. ve Shove, E. (2005). Debating the future of comfort: Environmental sustainability, energy consumption and the indoor environment. *Building Research & Information*, 33(1), 32-40.
- Chomsky, N. ve Pollin, R. (2020). *Climate crisis and the global green new deal: The political economy of saving the planet*. Verso Books.
- Cox, J., Griffith, S., Giorgi, S. ve King, G. (2013). Consumer understanding of product lifetimes. *Resources, Conservation and Recycling*, 79, 21-29.
- Creswell, J. W. (2016). *Nitel Araştırma yöntemleri (Çev. M. Bütün ve , S. B. Demir)*. Ankara: Siyasal kitabevi.
- Creswell, J. W. ve Plano Clark, V. L. (2011). *Designing and conducting mixed methods research*. Sage Publications.
- De Young, R. (1986). Some psychological aspects of recycling: The structure of conservation-satisfactions. *Environment and behavior*, 18(4), 435-449.

- De Young, Raymond. (1985). Encouraging environmentally appropriate behavior: The role of intrinsic motivation. *Journal of Environmental Systems*, 15(4), 281-292.
- Deepak, A., Sharma, V. ve Kumar, D. (2022). Life cycle assessment of biomedical waste management for reduced environmental impacts. *Journal of Cleaner Production*, 349, 131376.
- Demir, K. ve Şahinkaya, S. (2019). Adana ilinde sıfır atık projesinin uygulanması. (Yayımlanmamış master's thesis). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Ebreo, A., Hershey, J. ve Vining, J. (1999). Reducing solid waste: Linking recycling to environmentally responsible consumerism. *Environment and Behavior*, 31(1), 107-135.
- Fisk, G. (1973). Criteria for a Theory of Responsible Consumption. *Journal of Marketing*, 37(2), 24-31.
- Francis, J. J., Johnston, M., Robertson, C., Glidewell, L., Entwistle, V., Eccles, M. P. ve Grimshaw, J. M. (2010). What is an adequate sample size? Operationalising data saturation for theory-based interview studies. *Psychology and health*, 25(10), 1229-1245.
- Fusch, P. I. ve Ness, L. R. (2015). Are we there yet? Data saturation in qualitative research. *The Qualitative Report*, 20(9), 1408-1416.
- Gharfalkar, M., Court, R., Campbell, C., Ali, Z. ve Hillier, G. (2015). Analysis of waste hierarchy in the European waste directive 2008/98/EC. *Waste management*, 39, 305-313.
- Guest, G., Bunce, A. ve Johnson, L. (2006). How many interviews are enough? An experiment with data saturation and variability. *Field methods*, 18(1), 59-82.
- Hansmann, R., Bernasconi, P., Smieszek, T., Loukopoulos, P. ve Scholz, R. W. (2006). Justifications and self-organization as determinants of recycling behavior: The case of used batteries. *Resources, Conservation and Recycling*, 47(2), 133-159.
- Hermanowicz, J. C. (2002). The great interview: 25 strategies for studying people in bed. *Qualitative sociology*, 25(4), 479-499.
- Hofmeister-Tóth, Á., Kelemen, K. ve Piskóti, M. (2011). Environmentally conscious consumption patterns in Hungarian households. *Society and Economy*, 33(1), 51-68.
- Juwaheer, T. D., Pudaruth, S. ve Noyaux, M. M. E. (2012). Analysing the impact of green marketing strategies on consumer purchasing patterns in Mauritius. *World Journal of Entrepreneurship, Management and Sustainable Development*. 8(1), 36-59.
- Khan, I., Hou, F. ve Le, H. P. (2021). The impact of natural resources, energy consumption, and population growth on environmental quality: Fresh evidence from the United States of America. *Science of the Total Environment*, 754, 142222.

- Kirkeby, J. T., Birgisdottir, H., Hansen, T. L., Christensen, T. H., Bhandar, G. S. ve Hauschild, M. (2006). Evaluation of environmental impacts from municipal solid waste management in the municipality of Aarhus, Denmark. *Waste Management & Research*, 24(1), 16-26.
- Klöckner, C. A. ve Oppedal, I. O. (2011). General vs. Domain specific recycling behaviour- Applying a multilevel comprehensive action determination model to recycling in Norwegian student homes. *Resources, Conservation and Recycling*, 55(4), 463-471.
- Koçak, E. ve Tektaş, Ö. Ö. (2022). Bireysel tüketicilerin hane içi enerji tasarrufu davranışlarına etki eden faktörlerin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 40(1), 121-143.
- Kollmuss, A. ve Agyeman, J. (2002). Mind the gap: Why do people act environmentally and what are the barriers to pro-environmental behavior? *Environmental education research*, 8(3), 239-260.
- Kuckartz, U. (2014). *Qualitative text analysis: A guide to methods, practice and using software*. Sage.
- Laustsen, G. (2007). Reduce–recycle–reuse: Guidelines for promoting perioperative waste management. *AORN journal*, 85(4), 717-728.
- Lehmann, S. (2010). Resource recovery and materials flow in the city: Zero waste and sustainable consumption as paradigms in urban development. *Sustainable Development Law & Policy*, 11(1), 28-68.
- Lim, W. M., Yong, J. L. S. ve Suryadi, K. (2014). Consumers' perceived value and willingness to purchase organic food. *Journal of Global Marketing*, 27(5), 298-307.
- Marshall, B., Cardon, P., Poddar, A. ve Fontenot, R. (2013). Does sample size matter in qualitative research?: A review of qualitative interviews in IS research. *Journal of computer information systems*, 54(1), 11-22.
- Maxwell, J. A. (2018). *Nitel araştırma tasarımı: Etkileşimli bir yaklaşım* (Çev. Ed. Çevikbaş, M.) (3. bs.). Ankara: Nobel yayın.
- Merriam, S. B. (2018). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (Çev. S. Turan). Ankara: Nobel Yayın.
- Mishra, P. ve Sharma, P. (2010). Green marketing in India: Emerging opportunities and challenges. *Journal of Engineering, Science and Management Education*, 3(1), 9-14.
- Newton, J. D., Tsarenko, Y., Ferraro, C. ve Sands, S. (2015). Environmental concern and environmental purchase intentions: The mediating role of learning strategy. *Journal of Business Research*, 68(9), 1974-1981.
- Özbilen, E. E. E., Eser, Z. ve Siğri, Ü. (2022). Reklamlarda Ünlülerin Kullanılmasının Tüketicilerin Marka Tercihine Olan Etkisi: Nitel Bir Araştırma. *Pazarlama ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 15(1), 29-70.

- Paço, A. ve Lavrador, T. (2017). Environmental knowledge and attitudes and behaviours towards energy consumption. *Journal of environmental management*, 197, 384-392.
- Pala, B. D. ve Esen, G. K. (2018). Türkiye’de ev tipi elektrikli cihazlarda enerji etiketi ve enerji verimliliği farkındalığı analizi. *Verimlilik Dergisi*, (2), 81-97.
- Patton, M. Q. (2018). Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri. (M. Bütün ve S. B., Çev.). Ankara: Pegem Akademi.
- Peattie, K. (2010). Green consumption: Behavior and norms. *Annual review of environment and resources*, 35, 195-228.
- Peattie, K. ve Crane, A. (2005). Green marketing: Legend, myth, farce or prophecy? *Qualitative market research: An international journal*. 8(4), 357-370.
- Polkinghorne, D. E. (1989). Phenomenological research methods. *Existential-phenomenological perspectives in psychology içinde* (ss. 41-60). Springer.
- Population Reference Bureau. (2021). 2021 World Population Data Sheet. 26 Şubat 2022 tarihinde <https://interactives.prb.org/2021-wpds/> adresinden erişildi.
- Pujara, Y., Pathak, P., Sharma, A. ve Govani, J. (2019). Review on Indian Municipal Solid Waste Management practices for reduction of environmental impacts to achieve sustainable development goals. *Journal of environmental management*, 248, 109238.
- Reno, J. (2015). Waste and waste management. *Annual Review of Anthropology*, 44, 557-572.
- Roper, W. E. (2006). Strategies for building material reuse and recycle. *International journal of environmental technology and management*, 6(3-4), 313-345.
- Sarıyar, E. A., Odabaşı, S. U. ve Büyükgüngör, H. (2021). Sıfır Atık Kapsamında Atık Elektrikli ve Elektronik Eşyaların Geri Kazanımı: Halkın Bu Konudaki Tutumu. *Karadeniz Fen Bilimleri Dergisi*, 11(1), 257-276.
- Seidman, I. (2006). *Interviewing as qualitative research: A guide for researchers in education and the social sciences*. Teachers college press.
- Seyfang, G. (2006). Sustainable consumption, the new economics and community currencies: Developing new institutions for environmental governance. *Regional Studies*, 40(7), 781-791.
- Steg, L. ve Vlek, C. (2009). Encouraging pro-environmental behaviour: An integrative review and research agenda. *Journal of environmental psychology*, 29(3), 309-317.
- Stern, P. (2000). Toward a coherent theory of environmentally significant behavior. *Journal of social issues*, 56(3), 407-424.
- Sudbury-Riley, L. ve Kohlbacher, F. (2016). Ethically minded consumer behavior: Scale review, development, and validation. *Journal of Business Research*, 69(8), 2697-2710.

- Tam, V. W., Kotrayothar, D. ve Loo, Y.-C. (2009). On the prevailing construction waste recycling practices: A South East Queensland study. *Waste Management & Research*, 27(2), 167-174.
- Tam, V. W., Tam, L. ve Le, K. N. (2010). Cross-cultural comparison of concrete recycling decision-making and implementation in construction industry. *Waste management*, 30(2), 291-297.
- Tester, J. W. (1992). *Energy—Production, consumption and consequences*: JL Helm,(Editor) National Academy Press Washington, Elsevier.
- Tufaner, F. (2019). Geri dönüşebilir atıkların toplanması konusunda yapılan bilgilendirme çalışmalarının toplama verimine katkısının araştırılması. *İklim Değişikliği ve Çevre*, 4(1), 33-40.
- Wang, J., Ma, Y.-J., Chen, S.-J., Tian, M., Luo, X.-J. ve Mai, B.-X. (2010). Brominated flame retardants in house dust from e-waste recycling and urban areas in South China: Implications on human exposure. *Environment international*, 36(6), 535-541.
- Xu, L., Zhang, X. ve Ling, M. (2018). Pro-environmental spillover under environmental appeals and monetary incentives: Evidence from an intervention study on household waste separation. *Journal of Environmental Psychology*, 60, 27-33.
- Zaman, A. U. (2014). Measuring waste management performance using the ‘Zero Waste Index’: The case of Adelaide, Australia. *Journal of Cleaner Production*, 66, 407-419.
- Zheng, J., Ma, G., Wei, J., Wei, W., He, Y., Jiao, Y. ve Han, X. (2020). Evolutionary process of household waste separation behavior based on social networks. *Resources, Conservation and Recycling*, 161, 105009.

Extended Summary

What Are We Doing to Protect the Environment with Our Behaviors While Consuming? A Qualitative Research

The world population has reached approximately 7.8 billion in 2021. The rapid increase in population has also increased the demand for products. These increases lead to the climate crisis, which also includes environmental problems. The most important cause of environmental problems is human activities. Therefore, environmental protection behaviors are gaining more and more importance day by day. The impact of consumption on the environment leads consumers to reduce, reuse and recycle behaviors. Literature on the topic focuses on the disposal and removal of waste generated by product use. Our study provides a broad perspective on waste management by considering the issue of waste management from the beginning of the consumption thought in addition to the disposal phase of the products. It contributes to the existing literature by adding the 5R process of waste management to the knowledge in the field of environmental consumption. This study discusses behaviors that help reduce the harmful effects of consumption on the environment through the 5R zero waste model. It is thought that a study that deals with the behaviors of consumers unconsciously with the zero-waste model will provide different gains to the literature. In addition, considering that the studies in this field mostly consist of quantitative studies, conducting the subject with an in-depth perspective and a qualitative research design will provide different perspectives on the field.

Conceptual / Theoretical Framework

In this research, first of all, the consumption behaviors that protect the environment and the waste management model are defined, and the relationship between them is analyzed. In addition, the effects of the participants in the waste management process are considered, such as their social responsibility behaviors and their sensitivity to the environment. The stages of the waste management hierarchy will be defined, and their effects on behaviors that protect the environment will be examined one by one. In this way, environmental behaviors are examined at the stages of the waste management hierarchy and contribute to the academy and practitioners with theoretical applications.

Environmental problems affecting the whole world, especially the behavior of consumers, have become important. For this reason, the study aims to explain the relationship between consumer behavior and 5R zero waste management stages by determining the consumption behaviors that protect the environment within the framework of the stages of the waste management hierarchy. In the research, data were collected with the qualitative research method since the environmental consumption behaviors in question can be measured by interviewing. The

collected data enables the classification of environmentally sensitive behaviors of consumers in line with the stages in the waste management model.

Research Questions

- 1- What reasons push consumers to consume by considering the environment?
- 2- What motivates consumers to refuse to consume, to reduce?
- 3- How can wastes generated at the end of consumption be prevented?
- 4- What is the relationship between the consumption behaviors that protect the environment and the waste management stages?

Methodology

In the study, phenomenology, one of the qualitative research designs, was used. The research aims to outline how the participants made sense of the phenomenon under study and describe how they conveyed their experiences. For this reason, it has been concluded that it is an appropriate approach to reveal the environmental-oriented worldviews and experiences of the participants in their consumption processes. The study aims to reveal the thoughts and experiences of male and female participants living in different cities and age groups to convey different perspectives. The interviews were conducted to collect the data with face-to-face in-depth interview technique.

Participants were selected using the purposive sampling method. In purposive sampling, the aim is not to adequately represent the population but to refer to the experiences of individuals about the researched subject. In this direction, a total of 20 participants, consisting of men and women between the ages of 20-60 living in the provinces of Kırşehir and Ankara, who have environmental consumption behavior experience, were selected.

The interviews were analyzed using the qualitative data analysis software MAXQDA. It was coded with MAXQDA software according to open, select, and selective coding steps using the coding paradigm developed by Strauss and Corbin (Kuckartz 2014). First, the data was divided into parts with open codes, then categorization and thematization were made, and axis and selective coding were done. Finally, descriptive and relational analyzes were made, and frequency graphs and code maps were used to visualize the data.

In this study, data triangulation was performed to ensure the validity of the data analysis. These steps are as follows: (1) Interview transcripts were reviewed repeatedly, (2) participant statements were discussed with experts, and (3) a coding table was created. In order to ensure the validity of the codes and not be limited to the personal interpretation of the researcher, coding was requested by different coders and coding categories were developed independently and the results were compared.

Findings and Discussion

In the face-to-face interviews about environmental consumption behaviors and waste management models, the expressions of the consumers were associated with the codes within the framework of the concepts in the literature. These codes were obtained by frequency analysis. In the research, the refuse, reduce, reuse, repurpose, and recycling stages of the 5R zero waste management hierarchy will be explained with the codes and frequencies that affect the environmental consumption behavior. Based on the analyses, the findings of the study were gathered under seven categories under the theme of behaviors that protect the environment. These are consumers' attempts to protect the environment, environmental sensitivity, reduction, reuse, decomposition, recycling, and prosumer behavior.

When the findings of the research are examined, it is seen that each of these stages is intertwined. It is striking that the first behavior of the participants to protect the environment was to refuse to use the products. If it is a product that they cannot give up, they prefer to buy or reduce their use. It includes repairing old ones or reusing them for other purposes instead of buying new ones in order to make their consumption more environmentally friendly. In this way, they also reduce their consumption. They stated that they tried to buy just what they needed in order to reduce the pressure on natural resources. It prefers to buy environmentally friendly products that do not contain harmful chemicals. They choose the way of reducing the use of the products in the cleaning materials group, which they think is more harmful to the environment, or using the products they make themselves. These behaviors represent the first two steps of the waste management model, the refuse and reduction stages.

They said they preferred alternative ways, such as using them in different ways and donating them to charities for those in need, to dispose of the things they do not need but that are usable. In this way, they ensure that the items that are in usable condition can be reused in different forms. Behaviors that represent the phases of reuse and repurpose different purposes, following refuse and reduction, of the waste management model. The management of household waste and its proper disposal are among the most frequently mentioned behaviors in the interviews. Waste disposal behaviors undertaken by the participants include recycling, composting, separation, and proper disposal of hazardous waste. Reuse and recycling are seen as ways to reduce the guilt about overconsumption in the participant interviews.

In order to protect the environment, the participants pay attention to first-hand discrimination in the places they are in. Waste separation behavior is a behavior that many of its participants do or try to do. However, they mentioned that they could not find a recycling container when they did the decomposition process. In this case, they put the materials they decompose to recycle next to the trash cans for second-hand decomposers.

Participants often referred to the concept of reusability for recycling. It is emphasized that recycling will ensure sustainability by using the products as raw materials, using natural resources more economically, and putting the packaging back into production.

Conclusion, Recommendations, and Limitations

In analyzing the consumer behavior that protects the environment with the waste management model, the participants apply the 5R stages as refusing, reducing, reusing, repurposing, and recycling, respectively. In addition, the behavior that consumers often repeat is to make their own products. These behaviors of consumers can be included in the reject and reduction stages of the waste management process. In the studies conducted in the literature, no research results related to this behavior were found. The contribution of this attachment research to the literature is to examine the prosumer behavior within the scope of environmental behavior by including it in the waste management model.

Financial and legal incentives are needed to reduce waste and re-channel it into the system. Therefore, considering ecological, social, and economic factors, it is necessary to reduce the negative impact of waste now and in the future. Scientific research and findings highlight the importance of consumer education regarding packaging and waste reduction. In the future, the waste problem can be solved by voluntary initiatives by manufacturers and retailers and by the concerted action of legislators and better-informed consumers.

The data used in the study are the behaviors reported by the participants. Therefore, it may differ from actual behavior. The limitation of the study is that its findings can only be accepted as true for a certain segment of consumers - only environmentally conscious/ sensitive consumers. The findings of this study cannot be generalized to the population. Therefore, it is recommended to conduct similar qualitative studies in the future in which the participants are more representative of the general population. A phenomenological model was used in this study. Using different quantitative and qualitative research designs in future studies will offer new perspectives. At a more micro level, specific behaviors representing each broad theme/behavior, a questionnaire (quantitative research) on one or more defined behaviors may offer another opportunity for future research. Researchers working in related fields can further expand this study by seeking answers to why and when consumers consume environmentally friendly products.